

براهوئی ادب ٹی مشی آ داروتا جاج اوکد کاٹ

ڈاکٹر لیاقت سنی ☆

Abstract:

This article describes the indigenous knowledge of folk medicine which is known as *Mashi a daaro* in Brahui folk literature. The folk remedies of Brahui have used as indigenous treatment. The exploitation of indigenous drug resources had increased the importance of the nomadic life of Brahui. The study of indigenous knowledge in Brahui folk lore shows the literary importance about folk medicine and other useful plants. custom knowledge is generally accepted on / conveyed from herbalist (Hakims) and "Poopoo" (Traditional herbalists). At present time transmission of such knowledge from herbalists to folks had been enormously decreased. As we learn from the history of traditional herbalist or poopoo do not tell the specific prescription to the local people. So far credit goes to Brahui folk singers especially Murad Parkoi he saved the history of several herbs in his melodious voice. It further concludes that research should be carried out in the field of phyto-chemistry, pharmacology and biotechnology of these resources in order to save Brahui indigenous remedies.

دانوشت ناسیالی اٹ تینا ہمو پھوال آخلکت نالانخی اوگشادے یات کرسہ اوفاپہی لکھستانا لائخ
اے ہرا فک بچو بھلو سانسنی ادارہ یایونیورسٹی ولیمبارٹری اسے ٹی وخت اے تیرکتوس ولے اوفا آزمودہ
غاک ، سانسنی ، میڈیکلی بابت اٹ تنکن اسہ نظریہ (تھوری) اسے آن کم افس۔ ننا پھوالی خلکت
چانداری وگشاد او فتنے زندنا ہریش ٹی سرسہی ناکلہوتریسہ کرے۔

* لیکچرار شعبہ براہوئی ، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

اینو ناما ہر موسمیات آک جدید سائنسی آلات تا کمک اٹ دالائخ مریرہ کہ فلاں جاگہ غافلاں دے جمر یا پھر مرواے۔ ولے ناپہوالی خلکت تینا سہدارا سے نا ”پدہ“ اے ہنگ آن اسہ آزموندہ او پیش گوئی اس کر یکہ کہ بشام ناپھرو جمر اک ہر اتم بریرہ۔ چلہ تر ہراوخت ہلیک و ہراوخت کشلیک؟ چلہ نا سخ انگا گوریچ ناپھرو برف آک ہراوخت ہلیہ۔ یا ہراوخت کشلیہ۔ یا باسنی آہڑا کرائی ہر اتم کشلیک۔

ننا خلکی آخلکت چو وخت اس فلکیات نا علم اے خوانتوس۔ ولے او نالائخی، گشاداودے خدا نا کنڈان رسینگو کا دین اندا اخص اس کہ او استا آتا بھی او چا سندی ہر متخاکہ۔ کہ پورنا استا ہرا سٹے، تیر بند ہرا استارے۔ لدھو ہرا سٹے ناپہوالی آخلوک ہندا استار آتازی آمرغانن تے ٹی تینا مزل آسر مسرہ۔

مچے پین تینا خلکی بندغ آتالائخی تا جاچے ہلین تو او فتا کار گیری ”دونا ہنر“ نشخ نگاری۔ مغل دورنا دستکاری اونشخ نگاری آتے ہم شرمیہ۔ لس پیچ آتیاں جوڑ کرو کا کونٹ مرے یاروتک او تنستہ غاتیاں جوڑ کرو کا شفی، گفستہ نالائخی آن ہروٹ نا شفی ہرا فنتے اینو نا دورٹی قیمت لاکھ آتے ٹی اے۔ او نایاب ہم ارے۔ ٹھپر مرے یا ٹوپ او کشیدہ، چنتہ، مور بند، ترنگڑی یا پیش آن جوڑ کرو کا گڑاک، اسہ تہذیب اسے نا تاریخ اے یا ت تنگ کن بس او۔

ہراڑے بیرشت نا گڑاکو، ہموڑے کنوئی آگڑاک تا زکر ہم ننا مسکوئی تالائخی تے امنا کنگ کن ننے بیوس کیرہ۔ اوو فتا سادہ او مکمل غذا والا، خروود، خاسن، شیلانچ، ست سمبار مرے یا کرنو شتردی، پنیر، گون کچڑی، گرٹری مرے، اینو ہندا کنوئی طعام آتا مزہ فاؤ اسٹا ہوٹل ٹی ہم دو بقک۔

پہوالی خلکت نا مسکوئی بھی

ننا پھوالی آخلوک زندے زندگ نا وڑوڈول آن بھلو وخت اسے آن بلدے۔ او تینا مرک وزن نادرشانی کن چندی وڑنا وادانی او آسراتی تے جوڑ کر یس ہموڑے تینا نا جوڑی او بیماری تے پہہ

منگ نالائی ہم تھا کہ۔

بیماری ناسبب، بیماری نامتکلی، دین نابتنگ، سورک، پٹہ، خرٹٹ، کہودلوی، خل، آسی آخل
زرڈوی، بھلاہل۔ جگمی اورتینا بے جان منگ اے۔ بغیر ہی ٹی سکین او ایکسریہ آن پہہ مسکہ او فتا
درمان و علاج کن۔ چندی وژنا، لوجڑ، سل، داغ، ناس، رکھ، کلتاپ، پکی او بے، بوئے مادران، پنیر او
پتہن پھلی نادیرتینا چٹکو وخت سے ٹی بغیر سائیڈ افیکٹ آن تینا درمان اے کریکہ۔

ننا پھوال آخلکت نامش او مش ٹی ڈھکوکا آہر گڑ اخل، ٹل، تلار، بے، جر، بوٹو، درخت او
پٹ نا جانکاری او چانداری تھا کہ ہر افتا اہمیت آن ہم واجب اسک۔ ولے کنے ارمانے کہ ننا تینا
دامسکوئی تا بے بہا غا علم وہی او چانداری اے ہموڑے سوگو تنگ کتون ہرانا کہ او فک حقذار
اسر۔ مسکوئی زند آن ہلیس اینواسکان ہراڑے نا جوڑی اس مریک۔ ہموڑے مشی آداروک، بلہ ناچتہ
ٹی ڈھکوک، ہسپتال نا کچ آ بھلو قدر قیمت اس تخیرہ۔

مشی آ داروتا ادبی اہمیت

ننا داراجی علم ناتالانی ننا راج، پھوال خلکت آن ہلیس تاننا ادب اسکان سر مریک۔
ہیت آتے گونڈ کریسہ تینا مشی آ دارو درمان تا اہمیت آبرین کہ دافتا اہمیت اے خلیفہ گل محمد نوشکوی
۱۹۷۲ٹی نوشتہ کروکا کتاب پوسکنا دورا و بلوچی حکومت نازوال ٹی دن نوشتہ کیک۔

الو یر لائخ مست نا بھلاک
باز قیمتی او دا خل ٹل اک
جوان چارہ دافتے کنکو نا ملاک
کل دوائی او مش تا پھلاک۔

نا ملک ٹی باز دارو درمان
روس و امریکہ باز کیرہ ارمان

دا بلنی اے تس نھے رحمان
نم مبو لائخ جوڑ کبو سامان۔ (1)

داہیت جائی اے کہ بلوچستان نامش تھیٹ ردوکار، بوٹو آتا اہمیت اے چاہو کا ملک آک دافتا
پکار منگ آہ ارمان کیرہ۔ دامت آ داروتانا زندگی اوار منگ او اہمیت نا اندازہ داکان ہم خلنگ اک
کہ نناپہو ال ہندا داروتاب۔ ہنین، خرن، پدین او باسن منگ آن تینا چنا تیا دافتا پن تے تخارہ دکہ
۔ دیشیلکو پن تا گواہی اے ہر کس تنگ کنگ کی۔ ازغند، بندھی، پیپل، بوٹوی، زامر، شامر پستیر،
کلپورہ، منگی، موڑتی، ماٹیٹو، نرومی، شینلو، زرخوش، سمسوک (2)۔

ہراڑے شینلو ناز کر مریک ہموڑے براہوئی نثر نابوک شوگ نا امام غلام نبی راہی استا بریک۔ کہ
ریڈیو کوئٹہ سنٹر آن او نامزاجیہ براہوئی نامرغنا ڈرامہ ”شاہ بیگ و تاخ“ نامرکزی کڑدار، شاہ بیگ نارارا
ٹے ”شینلو“ ناسادہی نناپہو الی خلکت نانسیات اے درشان کی اوراجی نفسیات اے پہہ منگ کن
شینلو ناپن آتے دیری تھنگ آن پدینی وسیبو ہلنگ نارغامیک۔

غلام نبی راہی تینا پہو الی خلکت ناپاروکا تیا جک سلوکو نوشتوک اسے او ہمو خلکی آماروسن تا
گوازی ٹی یات مروکار دارودرمان تا اہمیت اے شاہ بیگ و تاخ اٹ ہیس۔ ہراکہ ننا مسکوئی دورٹی
نن تے ٹی گوازی کروکار، مسک تینا سات تیری و تفریح کن ہرا تم گوازی کریرہ او اینونائاس کن کہ کل
آن مست دنا وارمرے۔ اسے شعر اس پاریرہ او ہمو شعر ہراچنا غا ختم مسکہ ہمو چنا نا وار مسکہ۔

ولے داڑے ننا مسخت ہمو مشی آ دارودرمان تا اہمیت اے درشان کنگ نا اے کہ داقک باز
ترندی اٹ مسکوئی زندنا ہر پالوتیا تینا زنگے تخسہ کریرہ۔ گوازی مرے یا شعر اوتے ٹی دادارودرمان تا
اہمیت پاش خنگ۔

اڑچک بڑچک درمان دڑچک
پوپوشاہیھیٹے ٹومبا بلی چچا تک
ڈومبکہ ڈاچ (3)

براہوئی نا خلکی شعر آتے ٹی ہندو بازا جا گہ ارے ہراقتی مش آ داروتا کنگ غرز کنگ نا اہمیت نا
کنڈا کھتی کنگا نے۔ لونڈا نکو کا چنا تا نا دراخی اوہٹ سجا کن منگلی نا کنڈا اشارہ مریک۔ کہ داڑان چنا
سبر مریک۔ اوزوردک۔ دنکہ اسہ شعرا سے ٹی دن پاشے۔

تائے پائے منگلی
کچکے مچکی دہلی (4)

ننا مسکوئی مخلوک ٹی مہر مریت نا درشانی ہم تینا زیا انگا وڑ ڈول اٹ ملک۔ ہراڑے تینا مہر و
تخو کا بندغ نا لچ اے تخنگ کن او نا پین نا جا گہ غا ”ہشکو“ ”موٹل“ ”لاڈی“ ”پھل جان“ ”جی اڑی آ جان“
مودی“ ”مندری نا پین اٹ نا زیفنگا نے۔ ہموڑے تین پاتین نا مہرے ہم درشان کرینے۔ باز زیبائی
اٹ ہراٹی مش آ داروا سے ناز کرے او نا اہمیت تو ن دن پاش کیک۔

الہ نا مارزومی
بٹ آ تول گروخل (5)

مش آ داروتا او نا مسکوئی طریقہ درمان تا اہمیت اے اینو سائنس ہم پد خلیک۔ باز آمیڈیکل آ
تے ٹی گولی او شربت آک ہندا مشی آ داروا ابوچ آ تیان جوڑو۔ بیرہ گرج دا کنڈا پٹ و پول نا اے۔
مراد پارکوئی نا اسہ خلقی او شیرس ہراٹی او مشی آ داروتا اہمیت او فائدہ عاتے درشان کیک او تینا
مہر مریت، رومانس عام درشان کیک کہ ایہن مش نا دارو بھازخرین مریک ولے اگہ دادے شاعر
نا معجوبہ دو خلیک او ہم ہنین جوڑ مریک، ہندا شیر آ ن منہ بند،

داروہتہ نی داروہتہ کنکن داروہتہ
ہو، ہو بیلی داروہتہ نی داروہتہ

آ لم پانک گل گدرخرین

کناز بیانا پاوہ دوآن ہنین

آلم پانک آلوچ خرین

کناز بیانا پاوہ دوآن ہنین

آلم پانک مارموٹک خرین

کناز بیانا پاوہ دوآن ہنین

آلم پانک پرپک خرین

کناز بیانا پاوہ دوآن ہنین

آلم پانک بوئے مادران خرین

کناز بیانا پاوہ دوآن ہنین (6)

مشی آ داروتا اوننا خلکی زندنا اسہ ایلوتون بازکڑموسیالی اسے ہندا سبب اے کہ خلکی شیر
آ تیی دابرا ہوئی گری، مشی آ داروتا خلکی زند آ بھلورنگ اس ارے۔ ہرافتا شاہدی نے خلکی
شاعری ٹی ملک ہراتم دافنے گٹ اٹ شیر آ تیی اوارکنگانے۔ دنکہ

مہلب نا پاٹ آ سورتے ٹی اوارے

مژمونک آ جل تے آن دوست نا توارے

کولپور نا مش تیی کلپورہ بازے

غنڈو نا ریزہ ٹی ازغند اوارے

کشان گونکے شوگ آن چرک اے
کہ ہرن اے ہیروف مون آہرک اے

کانڈارے گورکا و کول شورے چارے
کر کاوہ غاتے ٹی منڈیری شارے

اوشی ست رنج آجے ہونا پلکاک
ہمپینو ہنانو مو شیفی خلک آک

زامر پیر بند بو مادران شارے
کہ مچہ سلپیو تینٹ تیارے

ہنین او خریدے زاڑچوبہ آنبارے
گہرینہ ٹی نم خل مول شارے

لگانہ کسوڑا چیچار کو گون تا
ایشورک نا پھلاک دارو او خن تا

رو دن تلاران کرین کرنو او کا کے
کلان تب ای آزیات متہ زارک اے (7)

کھٹیا

براہوئی ادب ناکلان بھلا اور ترندا بنخ خلکی ادب اے۔ دا خلکی ادب نا بھلا بنخ بے چیٹی نا سبب آن نئے اسکان سرمتوس۔ گڑاس کہ شیر پاروک اوگر اس خلکی شیر اتے مچ کرسہ کتابی دروشم اٹ سوگو کریر۔ ہندا تیٹی ہرن تو براہوئی خلکی ادب اٹ شاعری نا بنخ مرے اوڑے ہر ہوسر ہال آتیا شیر دو بریک۔ ولد ادا شیر آتیٹی سادہ او سچہ انگا لوز آک کدرت ناند ارہ غاتے درشان کرسہ کارہ۔ جاگہ اس ڈکال نارند اتے نج اوامیت اسیٹی ڈھکنگ نا کوشستے تو جاگہ اس ڈیہہ نا خرنی وسمی نا شیر آتیٹی مشی آ بے بوج آتا ہکمت ناز کرے۔

ہندی آ دارو درمان ہرا فل ڈیہہ نامش پٹ، تکہ تارا آتیٹی سال نا جتا جتا غا موسم آتیٹی تر کرہ۔ دا فل اسہ کنڈان سہدار آتیکن بے نا پوروی اے کیرہ ایلو کنڈان ڈیہہ نا بھاتی تانا جوڑی او نا دراخی نا ایسری کن غزکنگرہ۔ مشی آ دارو تا بابت بلوچستان ہستگارے۔ او داڑے ہر نا جوڑی، ٹیل او بیماری نا درمان ہندا مشی آ بوج آتیٹی ڈھکو کے۔

ولے دا جاگج نا خلکت نا ناہی آں ہندا داروک دا کان اڑان ساچ کارہ کارخانہ غاتیٹی گولی او شربت نا دروشم جوڑ مرسہ دلونے آ بریرہ۔ تینا خلکت اے مشی آ دارو اوقتا درمان نا کنڈا ہنگ کن بنیادی او کاریم نا خواستے۔ اگہ بلوچستان نا ہمو ہندا جاگہ غاتیٹی دوائی جوڑ کرو کو کارخانے خلنگے ہراڑے دا داروک زیات ودی مریرہ۔ اسکول، کالج او یونیورسٹی تیٹی دا مشی آ دارو درمان تا اہمیت او پھی کن پروگرام اڈتنگے۔ کلان بھلا دا کہ دا فتنے اسکول آن نصاب آتیٹی او ارننگے۔ تاکہ دا قتا اسہ مدامی او چیٹ اس مرے۔

حوالہ غاک

- 1- خلیفہ گل محمد کڑدوا و گشاد ڈاکٹر لیاقت سنی، پنے ۱۹۲، راہشون ادبی دیوان بلوچستان کوئٹہ
- 2- براہوئی پرن تاجا زہ، حاجی عبدالطیف بنگلزی، پنے ۳۹ تا ۵۰، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔
- 3- چوٹولی، محمد فضل مینگل، پنے ۳۰، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ
- 4- (چوٹولی) پنے ۲۹۔
- 5- شیشلو، فضل مینگل، پنے ۱۷، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ 2005
- 6- مراد پارکوئی، آڈیو کیسٹ، 3. volum no
- 7- شیشلو، فضل مینگل، پنے 101-102، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ 2005

پہوالی آزموندہ غاتا ادبی حیثیت

منیر حفی*

Abstract:

This research article discusses the importance of indigenous literature as a source of ancient Brahui history. The word "Pehvaali zind" in Brahui language describes a live hood of nomadism. Pehvaali zind is perfect in every dimension although no evidence of educational institute is found. A word Azmonda is used for such action which causes customs, or reflects tradition. Proverbs, riddles, Quotations and idioms shows the experiences and intellects of nomadic life. These all are have their social values and literary importance.

نناپہوالی آخلکت ہمپ و بڈتون اور اور تینا راجی تعلقداری، سیال و سیال داری و ہمسایہ داری نا خیال ۽ کرسہ بسو۔ ہندن او فک تینا ڈہنی گشادکن و ڈوڑ نا گڑا تے کرسہ بسو دنگہ چاچا، متل و وساہت و پین پین۔ چاچا شاغنگ اوتا ڈہنی ہیل و بلد و معلومداری تادرک ۽ خلنگ کن شاغنگا نوکہ داخلکت اخدر سمجھ بوچھ یا عیبی تخرہ۔ اندن سیا نزا نگا۔ لائخ آ بندغ آک متل کشانو، متل پارینو۔ اوفناد متل آ تیٹی لائخی ناہیت آک، پنت و نصیحت اور مسونے ہرافتے اوتینا بندغ آتا پنت و شون پارسہ کرینو۔

ہندن ہندا پہوالی آخلکت تینا نا بود و نا لائخ آ بندغ آتا کروک بے وڑانگا کاریم تے وساہت کرسہ بسو۔ داوساہت آتے کروکا ہم ننا لائخ انگا بندغ آک مسنو ہرا فک تو اسہ پارہ غاتینا نا بودانگا بندغ آتا بے تر بڑانگا کاریم تے وساہت کرینو و ایلو پارہ غاتینا خلکت نا ڈہنی لائخی تے و دیفنگ کن

*براہوئی اسکالر

چاچا شاعرانو۔

چاچا تیبٹی راجی بستار:

چاچا شاعنگ و پانگ نارواج ہر بولی ٹی ارے۔ ہر بندغ کہ چاچا شاعنگ تو او داہرک کہ ایلو
بندغ ٹی آخس بودارے او چاچائے پرغنگ کیک یا نہ۔ ہندن نا خلکت تینا ساعت تیری وتینا خلکت نا
معلو مداری تے چاہنگ کن چاچا شاعرانو۔

چاچا شاعنگ ناروایت خلقی آبراہوئی تیبٹی داسکان ارے۔ داناوڑ و ڈول دہن مریک کہ اسٹ
آن ودھ ہتہ کہ بندغ داٹی بنج ہلیر داہین ہموخس چس کیک۔ چاچا شاعنگ نامقابلہ بازی آن نکان اُرا
نایا خلق ناسر پندی آباتی تانیا مٹی مریک (1)۔

خان اعظم میر نصیر خان نوری تینا درباری تے پاریکہ کہ میل اسہ اندنو درختس ء کہ او پست و یک
میوہ ایٹک، نم پابو کہ انت انت ء۔

جواب تہ دادے کہ:

- ۱۔ خروال
- ۲۔ پروال
- ۳۔ خاسن
- ۴۔ پرین (ڈہی)
- ۵۔ خروت
- ۶۔ چکہ
- ۷۔ شیلانچ
- ۸۔ مدر
- ۹۔ نحسی
- ۱۰۔ سی

- ۱۱۔ پنیر
 ۱۲۔ نرخروت
 ۱۳۔ نرخروت
 ۱۴۔ کاس
 ۱۵۔ سیل
 ۱۶۔ ملی
 ۱۷۔ سو
 ۱۸۔ بیدیر
 ۱۹۔ سرہ پاچہ
 ۲۰۔ خدیت
 ۲۱۔ سبھی (2)۔

جمہ، ہورہ، پھر، گروک، ناچا چا داوڑ ٹا۔

تراک تراک تریک تریک، پتراک چل، انگور چل چراغ (3)۔

سال تو دے تاباروٹ چا چائے۔ داچا چا داوڑ ٹا۔

اسہ درخت سے، اوٹی دوانز دہ لڑے، ہر لڑٹی سی پسنے، پن آتا اسہ کنڈ منون، ایلو کنڈ تاہیہن۔

براہوئی چا چا تیبی پنک:

براہوئی تیبی چا چا شاعنگ نا بھلور وراج اس ختنگ اک۔ داتیبی ننے گڑ اس ہندنو چا چا ہم مبلک

ہرافتئی بندغاتا پنک اریر۔

- ۱۔ ای لیللاؤ کیوہ، لعل کنے چونڈک ایٹک۔ (بیر)
 ۲۔ پڈاخان، خان آزرے۔ (پینگونی، لنگھری)

- ۳۔ چاچکان نامارے، مسہ ہلی آسوارے۔ (پادینک)
- ۴۔ آٹو خان پاٹ ڈلک۔ (تفر)
- ۵۔ حبیب اسے طیب اسے، دکان اسے چراغ اسے۔ (چلم)
- ۶۔ جامن داس ہر فلک لکھ من کاس۔ (ریل گاڑی)
- ۷۔ دانگان تلارا اینگان تلار، نیام ٹی میر اللہ یار۔ (دوی)
- ۸۔ لالو چوچ لُوپ۔ (گدان ناچوڑی)
- ۹۔ بہوٹ آئے گورک۔ (گروک خلنگ) (4)۔

چاچاشاغنگ نامسخت:

- چاچاشاغنگ نادوذن تون پہوالی آزند آن تفوک ے۔ چاچاشاغنگ نادو دساعت تیری تون اوار اور شیفکوٹک یا ہیبت آتیا متل نادرشانی کن ہم دوی متنگ کنگ یک دنکہ:
- ۱۔ سوچ و پچار نالائی و دی کنگ۔
- ۲۔ نو یکل یا بھازی ٹی گڑا سینا مطلب ے پنگ کن تیار متنگ۔
- ۳۔ ڈہنی لائی تے پاش کنگ۔
- ۴۔ ڈیہہ اوڈ غار نادنگ و سیم آتون اوار اوار ہر شہر آن بلد متنگ۔
- ۵۔ گیرام مروکا تایات کنگ۔
- ۶۔ کنگ آ ”گلوبالی“ او با متنگ آ ”سگ و سینہ“ و دی کنگ۔
- ۷۔ تینا سیال او قریب آتون اوار اوار تینا ہمسایہ غا تا باقی تاباروٹ معلومداری۔
- ۸۔ دائی اسے ترتیب وڈ سپلن کس ہیل تنگ۔
- ۹۔ دائی اسے دماغی ے لئے ڈھکوک ے (5)۔

متل آتاراچی حیثیت:

متل آتے زبان و ادب نا بھار ہشار، چالاک، لاسخ، عقل مند اور فہم دارا بند خاک تینا زندگی ناکہی سال تا آزموندہ، تجزیہ، سوچ و فکر آن پد جوڑ کرینو۔ متل آتے جوڑ کنگ ٹی کبھی سال آک لگانو دافتا جوڑ کروکا تا باروٹ معلومداری اف بلکن ہر دور نا بندغ داسیا نژانگا بندغ آتا قول آتے سیدہ بہ سیدہ ہتیسہ کرینو دافتے سوگو کر سہ کرینو۔

براہوئی نامتل آتے ن اراش کنگ کینہ۔ اولیکویشخ ٹی نن ہومتل آتا پن ۽ ہلنگ کینہ ہموکہ خالص براہوئی بولی نا ۽۔ اڑمیکویشخ ٹی ہومتل آک اور و ہرا فک اسل ٹی ایلوزبان آتا متل آکوولے دافتے براہوئی ٹی ترجمہ کننگا نو۔ براہوئی ٹی متل آتا گیشتریشخ فارسی آن بسونے۔ داڑان بیدس، ایلوزبان آتا متل آک ہم وخت وخت اس بیتنگ ٹی بریرہ۔ ایلوڈوئی تا متل آک براہوئی ٹی بسونو۔ اوتیٹی دہن انگا متل آک بھاز ۽ کہ اوٹی اسدہنو ہیتس پاننگا نے کہ او ہر وخت، ہر معاشرہ، ہر قوم ٹی منہ حقیتس تخرہ یا ایلولوز آتیٹی دہن انگا متل آتیٹی انگریزی ٹی ہرگز ۽ کہ Universal Truth پارہ۔ اونا ذکر ساڑی ۽۔ دہن انگا متل آک چوخت او ہمر براہوئی زبان ٹی بسردانا باروٹ اسے خاص ۽ نظریہ یا ہیتس پاننگ بھاز مشکل ۽۔ ولے داخس پاننگ مریک کہ عموماً اسدہ زبان آن ایلوزبان ٹی متل آک اراوٹ بریرہ، اسدہ تو دا کہ اسدہ زبان نا مخلوق نا ایلوزبان نا مخلوق تون تول و بش مریک تو داڑان اڑدوسر زبان تا متل آتے اڑتو ما مخلوق ہر فک۔ اسدہ زبان نا متل آک اولوز آک ایلوڈوئی ٹی یا تو ترجمہ مریرہ یا ہمو ڈولٹ استعمال مریرہ۔ ہرائی کہ ترجمہ کنگ آن پد متل نا مطلب ومعنہ ٹی فرق بف، بلکہ نہ ہیرہ مطلب ٹی بلکہ او ہموتا تخرے، ہرا کہ تینا اسل زبان ٹی تھک، دہنو متل آک کہ اوتیٹی اسدہ خاص ۽ معاشرہ یا قوم نا تول و بش نا نقشہ مرے اوفتا ترجمہ کنگ بھاز مشکل مریک انتے کہ ہرا تصور کہ ہمو زبان نا متل ٹی بیان کننگا نے متنگ کیک کہ ہمو تصور ایلوزبان ٹی اسل مف۔

براہوئی نا اسدہ متل اسے کہ ”سیوت ٹی برکت ۽“۔ دا متل ایلوزبان تیبی ہم ارے۔ دانا سوب دادے کہ دا متل ٹی اسدہ جہانی سچائی (Universal Truth) اس ڈھکوک ۽۔ ہندا سوب ۽ کہ دہن

انگامتل آک بھاز آسانی اٹ اسہ زبان آن ایلو زبان ٹی تینا مطلب و تاثر ءتخسہ ترجمہ مرسہ کارہ۔
براہوئی ٹی دہن انگامتل آتا کمبوتی اف۔

متل آتا اسہ زبان آن ایلو زبان ٹی بنگ او استعمال منگ نارٹمیکو سوب تعلیم ء، تعلیم نازیات
منگ تون اسہ زبان نامخلوق ایلو زبان ناکتاب آتے خوانیرہ او دہن اسہ زبان ناخیال آک، متل آک
ایلو دوئی ٹی بریرہ استعمال مریرہ۔ نن اگہ تینا متکن انگا تعلیم ناذریعہ مسیت مکتب یعنی مسیت نا تعلیم
اسک، ارڑے کہ چناک اسلامی تعلیم خوانارہ۔ دا تعلیم ٹی عربی و فارسی تعلیم او ار اسک۔ ہندا سوب ء
کہ ننا زبان ٹی فارسی او عربی نامتل آک زیات ء۔

متل مدامی تینا اسہ خاص ءمزاج اس متک، متل پوروی تینا مخلوق نا تول و بش و راج نا آدینک ء
موناہتیک۔ متل ٹی نہ بیرہ ہوشیار او آزموندہ کروک آ بندغ آتا آزموندہ غاتا اسل خلاصہ او امریک
بلکہ متل اسہ قوم نا جتائی، او نا دو اور بیدہ او نا زندنا باروٹ، ہمو قوم نا فلسفہ ء، ہم نشان ایٹک۔
براہوئی اسہ چہوالی ءخلکت اس منسے او فک چہوالی زندتون شد کبھی شیفی بڑزی تے خنانو، کشت و
کشار، مال و مالدراری او تا گزران منسے ہندا سوب ء کہ ننا متل آتی ٹی نن دہنو متل بھاز بنینہ، ہرا قنیٹی ننا
خلکت نا ہڑدیہی تول و بش او زندنا نقشہ ارے دنکہ؛

- ۱۔ ایٹ عزوالی ہر فک تو شوان نارغ ءکنیک۔
- ۲۔ پین نادیڑونیم روج آپرانک۔
- ۳۔ اُج ستر اڑی مرے تینا مہار ءتینٹ کنیک۔
- ۴۔ اُخ ہمودے کہ چنا او کچک نا کاٹم آجنگ کیک۔
- ۵۔ خدا اولاد او اولاخ ء اسٹ کپ۔
- ۶۔ اشتاف کپہ کہ کچک اشتافان کورو کتری خنک۔
- ۷۔ الہ است ناغل۔
- ۸۔ گندہ انگاہیت مرک ٹی یا شادی ٹی پاش مریک۔
- ۹۔ سوئخ ٹی کباب مریک بندغ ایت ٹی۔

۱۰۔ ایٹ پاریرمون اس پارے پیہونوپال ایتوہ۔

دپاش ء ہیت نئے کہ ہر اسے متل ہر ازبان ناء ہموٹی جس کیک۔ دانابدل یا ترجمہ ء ایلوزبان ٹی کنگ ء تو اوٹی ہموچس سلپک۔ بہادر آتا ہر کاریم بہادری و مڑدی نامریک۔ براہوئی تیکن داہیت بھاز خراب ء ہیت نئے کہ او تینٹ کاریم کپ بلکن ایلو بندغاک کاریم کیرہ او تینٹ تولے او مفت اٹ کنے۔ دباروٹ بازامل آک ء دنکہ؛

۱۔ دوسرے باسریک۔

۲۔ حیلہ کہ وسیلہ مریک۔

۳۔ چھو آن خدا کتو۔

۴۔ کٹے آمبار، کن خواجہ غان بار۔

فضول خرچی ء ہر بندغ بدچانک، دنیا نادہنوزبان اس مفروئے کہ اوٹی فضول خرچی نانسخان نا باروٹ متل آک مفرو۔ ہر زبان ٹی عقل مندا، داناک تینا قوم ء فضول خرچی او بے کار دلوٹ ء خرچ کنگ ناباروٹ خیردار کرینو۔ براہوئی ٹی ہم دہن انکا متل آتا کمبوتی اف۔ ہندا متل آتیٹی داخس جوانو جوانو متل آک اریر کہ بندغ او فتاننگ تون حیران مریک، دنکہ؛

۱۔ ہندن کن کہ پڈنے گپ۔

۲۔ اخس کہ پیریم ناہمخوس نت تے مریف۔

۳۔ لشکر نا خلوک آباد مریک، پڈنا خلوک آباد مفک۔

براہوئی ٹی دہن ء متل آتا کمبوتی اف ہر اقیٹی کہ عقلمند، دانا اوسیانزا انکا بندغ آتا پتاک پاننگانو۔ دامل آک بندغ نازندنا ہر پہلواو ہر معاملہ ناباروٹ اریر۔

داہیت ہم پک ء کہ متل آک اینودرونا جوڑ مروک افس بلکہ دافک ہزار اسال آتیاں کڑو کڑو آ جوڑ مرسہ سینہ بہ سینہ نئے اسکان رسیدگانو۔ زبان سیٹی متل آتا بھازی او نادب نامتکسی و گچینی نا ثبوت مریک۔ ہموکان ہموزبان ٹی ہیت کروکا قوم نا ذہنی صلاحیت و ترقی، تہذیب و ثقافت، تاریخ و اخلاقی جوانی ہمو قوم نازندو بود و سوچ و فلسفہ ناباروٹ ہم درک لگک۔ متل آتیاں بیدس زبان نہ بیرہ بے مزہ

مریک بلکن نابود و کٹوک تنگک -

ولے براہوئی زبان ٹی متل آ تاہی ہندا خدر بھلن و بھازے کہ زندنا تقریباً ہر پہلو آ چندی چندی
متل آک ساڑی اریر (6)۔

براہوئی شعر تپی متل:

گڑاس اندو متل ء ہرافتے نن براہوئی شاعری ٹی حنیہ۔ اوتیٹی گڑاس متل داوڑٹ ء ہرافتے
شاعری نادر و شم تنگانے؛

- ۱۔ خل کینے تینا جاگہ غا جوانے۔
- ۲۔ اسٹ اس بیش ء بیٹک، ایلورزان ء تورک۔
- ۳۔ بیش نالڈتون ہم کاریم تمک۔
- ۴۔ پین ناماران تینا کورا نگا مسٹر جوانے۔
- ۵۔ بیش ء باوہ کنگ۔
- ۶۔ ہلی ء نال کریر چنگاش پارے کنے ہم نال کبو۔
- ۷۔ ہل خنازاڑ چوبہ اس پساری نادکان کس ملا۔
- ۸۔ ہیٹ ء گٹی ہلیک شوان نارغ ء کڈیک۔
- ۹۔ ہیٹ ء خلاسہ کثہ۔

دامتل آتے شاعری ٹی داوڑ استعمال کنگانے دنکہ؛

- ۱۔ عاقلس داڑے عجیبو عقل بنا ہیٹس کیک
- ۲۔ بیش نالڈھا ہم تمک وخت وختس بندغے
- ۳۔ پین ناماران تینا کورا نگا مسٹر
- ۴۔ دم درو کاڑ کہ نی چاسہ اف پڑے ہم گنج سے

ۛ جى ءجان كه دكه هته وخته ء صهب ء شام كه
او هرا بے باوه ء كه پيشے تينا باوه كيك

ۛ بل خنازا ژ چوبه اس كشا پسارى نادوكان
نال كير نلى ء چنگا شك هم نته بڑا كرے

ۛ نا هم قسمت چاوه كه شوم نامسك خراس
نى هرا ئى كاسه وا هرا وگلى آن پيشن ءے

ۛ با خلو ءے بے وختس كه مرو مسك هڑى
بیش حجا كه هنا انتو غزه اس او كرے (7)

ۛ خل جهاتينا كينه او سرا بے جا گه مس
هيت پيتا هر كسا قربان تينه كپه نى (8)

ۛ عقل الا كسه او تورے رزان
دير نے پانك بشه نى پيشے پڑ (9)

ۛ هيت ناهر گئى ء كه كنگ ارغ ء شوان نا
اودا ا جل بس چر يفيه خير كه داسا خدا
بے خسالنگان پيتے با آن تينا كسك او
واسے وگفينه خير كه داسا خدا (10)

”ہیت ۽ خسالہ کشتہ“ دا متل نامفہوم او معنہ ۽ رحیم ناز شیر نادر و شتم تسونے ہرا کہ اسہ پین متل سینا
ڈیک ۽ ایتک۔ ہیت ۽ خسالہ کشتہ، دانا جاگہ زن داپان کہ ”ہیت ۽ ہیت نا جاگہ غاکرک“ تو اڑ تو ما متل
آتا معنہ ٹی بھلوفرق کس بفق یعنی اسٹ ختگرہ دنگہ؛

عقلندی تو دادے جاگہ غان بے جاگہ مف پچس

کہ ہیتس جاگہ غاتینا مرے او اخرہ زیبائے (11)

متل ووساہت ٹی فرق ۽ وشاعری ٹی اڑ تو ماتے استعمال کنگ اسہ فنکاری اس خواہک۔ گڑ اس
ہند نوشیر ۽ کہ او فتا بندنا او لیکو شیر ٹی متل کسے تو اڑ ٹیکو سطر ٹی ووساہت کسے دنگہ اسہ ووساہت کسے کہ اسٹ
۽ جن تو ہلتو سہ پارے اراہچا سوار مر یو یاد دے دہن، ہم پارہ کہ اسٹ ۽ بگ تون ہلتو سہ پاریکہ پھلی ۽
بچ ۽ سوار مر یوہ۔ چک تینا ولرتون زیباء اسہ متل کسے تو اڑ تو ما ووساہت او متل ۽ شعر نادر و شتم تنگانے
دنگہ؛

چک تینا ولرتو زیبائے ہراڑے کہ مرے

لکی آماہل نارندٹ پامروس نی اٹ مٹ (12)

اندن تاجونا بانگودا اسہ ووساہت کسے و آستونک نادوشہ متل کسے۔ لوڑی چاء پو غ تہ چاء دا
وساہت کسے و دیوال آتے خف ارے دا متل کسے۔ دا ووساہت او متل آتے شیری دروشم ٹی دہن
خلانو؛

تاجونا بانگوان بارای چا وہ ناکاٹم ہنا

تسونس جاگہ تینا آستونک ٹی نی دوشہ ۽

لوڑی چائے پوغتہ چائے کسے نانی کپہ چکار

ہیت کپہ بائے نی تو دیوال آتے خف ارے (13)

وساہت آتیٹی آزموندہ نادر وشم:

وساہت مرے یا متل آک آزموندہ غاتیان پد جوڑ مسنو۔ سا نزا انگا بندغ آک تینا آزموندہ غاتے وساہت آتیٹی استمال کرینو۔ وساہت تو بندغ سینا چوٹ راستی سینا سوب آن وجودی بسنو۔ وساہت آتیٹی اسہ اندنو وساہت کس ہم ارے ہرا کہ آزموندہ نادر وشم ٹی نثون ساڑی و دکہ وساہت کسے؛

”وام خا خوا آمرے خا خوزندہ مرے۔“

یادا وساہت و دہن ہم پارہ؛

”وا ہم کلاخ آمرے کلاخ زندہ مرے۔“

دامتل ناکسہ دہن و کہ اسہ غریبو بندغ سینا اُرائی اسہ وخت خا خوا اس بس تو او ہموزدے آمیل اس تڑیسس۔ چکلو سو کس خا خوا آ بٹے، خا خوا و ہر فے بال کرے۔ ہنا یکہ ہمو وختا و لدا بس تو دا اسہ ٹکر کس سو ناپین اوڑا بٹے۔ ہندن تاکہ میل ناسو تیان کس، او خا خوا آ بیگہ و لے سوک گٹار و لدا ہم خا خوا بسکہ تو او ہرا کان مسکہ خا خوا کن سو کس پیدا کر یکہ اوڑا بیگہ۔ دانیام اٹ سال کس گدرینگا۔ زایفہ تہ اسہ دے اوڑا کاوڑ کرے کہ دانی انت کتنگی اُس۔ نن بارونو ارغس چپنہ نی خا خوا و ہر دے سو ایتسہ تو ہندا بندغ پارے کہ ای خا خوا و سو تہ و ام تنگی اُٹ۔ زایفہ تا مخا اوڑا پارے کہ چا وہ داسہ مزغ نا کاریسے ہلانے، خا خوا و ہم کس و ام تسونے داساسی ناوام تہ امر خلاص کیک۔ خوا خواہ تینے و ننے کل و خوار کیسہ۔

آخر اسہ دے کس زایفہ اودے بھاز تنگ کرے تو ہمو دے کہ خا خوا بس تو او سو وے اوڑا بٹے پارے تہ کہ ای سال سیان زیات داسوتے نے تسوٹ داک نے آوام اُینوای تینا و ام تا بدلہ و نے آن خواوہ۔ خا خوا ہر دے سو و ہر فیکہ، بال کر یکہ و لے ہمو دے آ او سو و ہموڑے گنگ و لدا نانا تینا سنڈ ٹی اودے اشارہ کرے کہ کنارند ٹی برک۔ دا ہمبل اسہ وار تو پہہ متو وے۔ خا خوا اسہ ارا وار ہنا و بس اودے اشارہ کر یکہ کہ کنارند ٹی برک۔ دا بندغ خا خوا نارند ٹی سر ہلک۔ خا خوا خلق آن پیشن اسہ درخت نابنڈ سے آہنا تو س۔ دا بندغ ہم بُنڈ ناماس آ بس، سلیس۔ و لدا نانا خا خوا درخت نابنڈ ٹی اسہ کوڈ سینا تینٹی

ہنا، پدی بس تو اسے خیسُن نا بھنگڑی اس سُنٹ ٹی تینا ہلکوسس، ہندا بندغ نامونا بٹے تے۔ ولد اہنا خیسُن ناچلوکس پیس۔ ایلو وار کاشا، ہارو خیسُن پیسُن ناز یور پیس ہندا بندغ نامونا بٹے۔ داسہت وز یورتے ہے بندغ تینا اراغا پیس، زایفہ ءتس پارے ہرف اینو خا خونینا وام تے خلاص کرے۔ ہموکان پد اینو اسکان داوساہت جوڑمس کہ وام خا خوا امرے خا خونندہ مرے (14)۔

داوساہت ٹی ننے آزموندہ نادروشم نظر بریک کہ خا خوا ءسوتروکا بندغ ناسٹ جم ء کہ ای ہرا کاریم ء کینگ اٹ اونا نتیجہ جو ان پیش تمو۔ براہوئی نا داوساہت ءسپائی دروشم ہمو وختا ملا ہرا تم امریکہ نا گیبی پی ء ہشت سال نامسٹرس خا خوا تے کینگ کن گڑا تسکہ تو بدلہ ٹی خا خوا ہندا چٹا کن وڑ وڑ نا گڑا ایسورہ۔ گیبی نا خا خوتون سنگتی ء داوڑ بیان کننگانے؛

گیبی نا خا خوتون سنگتی 2011 ء ٹی بنا مس ہرا تم او چار سال ناس۔ اسہ دے نس اونا کنوئی ء گڑا تیان گڑا اس باغیچہ ٹی تمار تو خا خوک زو نس او تے کنگر۔ ایلو دے اوتینا لچ بکس نا گڑا تے خا خوا تے کینگ۔ گیبی یکہ خا خوتیکہ کنوئی ء گڑا باغیچہ ٹی شاغا کہ ہڑ دے اونا ہندا کاریم ء کہ او اسکول آن پد اراغا بریک و تینا لچ بکس نا گڑا او باورچی خانہ غان خا خوتیکہ گڑا بیکہ۔ بدلہ ٹی خا خوک اوڑ کن ہلف نا ٹگر، رنگ، کاٹھ، چاندی ناچلوکس و پین گڑا گیبی کن پسونو۔ سانسندان نا پانگ ناوڑاٹ کہ خا خوا بھاز چالاک و ہوشیار ء سہدار نسے۔ تینا کینگ کن چھیڑ کن ء چم ہم کیرہ۔ ہرا بندغ اوفتون تینا تعلقداری ء جوڑ کیرہ و او تے کنوئی ء گڑا کنیفر ہ تو دا فک ہمو بندغ تون سنگتی کیرہ۔ خا خوتینا دشمن ء ہم چانک ہرا سیٹ خا خوتیا ڈوک نسک یا زخمی ء چک نسے اوتیان بچفک کبھی وخت آتیاں پد ہم خا خوک ہمو بندغ ء یات تخرہ (15)۔

وام خا خوا مرے خا خونندہ مرے۔ داوساہت اسہ بھلو آزموندہ سے آن پد جوڑ مسنو۔ وساہت آتیبی ہم آزموندہ دروشم اوڑدہ ء۔

متل و ساهت نابنيادي پرڻ:

براھوئي ٿي متل، هموسطر يا جملہ ۽ پارہ ھراڪه مثال سيڪن مشهور مرے۔ موقع محل نامناسبت نالجاظط اسه گونڊو جملہ سيٽي، بھلو مطلب و مفھوم کس اداڪنگ ناموجب مرے۔ متل آڪ زبان سينادير بھنگ و خرنی آن پڊ جوڙ مننگ شروع مریرہ۔ دافتاين آن تخليق کار آتا باروٹ ھچو خبر کس تمپڪ۔ ولدا هم داهيت پڪ ۽ ڪه گڙاس يا چندي ويل واقعہ غاتا تجزيہ يا تجربہ غاتيان اخذ ڪر سہ دافتا پارتے پارينو۔ ھراڪه اينواسكان مشهور رير۔ ھيت اوپنا فقرہ و جملہ غاتيئي استعمال مریرہ۔ داهيت هم پڪ ۽ ڪه متل آڪ اينودرونا جوڙ مروڪ افس بلڪه دافڪ ھزار آسال آتياں ڪڙو ڪڙو آ جوڙ مرسہ سينہ بہ سينہ نئے اسكان رسيگانو (16)۔

وساهت همو جملہ ۽ ڪه ھراناپدورنڊ اسه سرجموقصہ ياداستانس مريڪ۔ نن ھراتم دافتا فني مطالعہ ۽ ڪينہ تو خبر تمڪ ڪه دابھاز مست زمانہ سے آن جوڙ مرسہ بسنو و مستي هم جوڙ مرسہ ڪرور۔ وساهت دھن مريڪ ڪه اسٽ سے آھندنو ويل و واقعہ کس يا چوئي و چھٽي کس نمايا اسٽ سے آن ھندنو ڪاريمس مس ھرائي جواني، خرابي، فائدہ يا نساخان کس مس يا اوئي پنت و نصيحت نادل چسپو ھيتس مس۔ ھراڪه گيرام مف تو همو دے مخلوق گونڊو فقرہ يا جملہ سيٽي موقع و مناسب نالجاظط اسه ڪر سہ وساهت ڪيرہ۔ مست ناساھتاک بھازي آن محوئي آھيت و واقع غاتيا جوڙ مسنو۔

براھوئي ٿي بھاز اوساھتاک پن آن جوڙ مسنو دنڪہ؛

- ۱۔ بھائي خان والا ۽ بيغا۔
- ۲۔ نروئي ناکفن۔
- ۳۔ بلو خان نابرام۔
- ۴۔ خواري پوکا جعفر خان۔
- ۵۔ للانالٿ۔
- ۶۔ راھوناروڙ۔

۷۔ کھسک محمود خان۔

۸۔ گاجی ناشوہ ہی۔

۹۔ ملخی نارمل کٹے۔

۱۰۔ جڑ خور بادین اوپین پین (17)۔

وساہت آتا ہم زبان سینا زیبائی اوہنینی ءو دیفنگ ٹی بھلو کڑ داس مریک۔ وساہت ہموہیت یا گال آتے پارہ ہرا فک اسے بھلو تجربہ او آزموندہ اسے آن پد جوڑ مسنو۔ داتیٹی اسہ قصہ یا واقعہ اس گنڈوک مریک۔ جاگہ اس وساہت اس بنگ آن پد ہمو واقعہ یا قصہ است آبریک۔ بلو خان نابرام، خواری پوکا جعفر خان، نصر وئی ناکفن، ہرا فک اسہ واقعہ سینا یات گیری کرسہ اونا کوالخوائی ءکیرہ۔

وساہت ہموہیت یا جملہ مریک کہ ہرانا پدٹ اسہ سرجمو قصہ یا داستانس مرے۔ متل سیاٹرو عالم آبدغ آتاقیتی آہیت آکویا ہمو حادثہ و واقعہ غاکو ہرا فک ہروخت مثال کن پانگرہ۔ متل پانگ اک یا متل کشگ اک۔ وساہت جوڑ مریک دنکہ پارہ فلاں بندغ ہندونو کاریکس کرے کہ اینواسکان وساہت مس (18)۔

زبان سیٹی بیان ناکلان بھلا جوانی دامریک کہ او کم آن کم ہیئت آتیٹی زیات آن زیات مطلب نشان ایٹے۔ وساہت آتیاں اسٹ تو ہمودو کہ او فٹے پانگ تن ایلوسر پند مریک ولے گڑ اس وساہت ہندونو مریرہ کہ او فٹا پدٹ پوروقصہ مریرہ تانکہ قصہ ناکسس ءسما متنے او وساہت ءپہہ منگ کپک۔ دا قصہ غاتیاں گڑ اس راستو مریرہ و گڑ اس حیوان سادارتا باروٹ فرزی مریرہ۔ ولد اہم او فٹا قصہ تو فرزی مریک مسخت و حیثیت تا غلط مفک (19)۔

براہوئی شعر تیٹی وساہت:

براہوئی شعر تیٹی کزاں کزاں وساہت آک دو بریرہ۔ متل او بجازی نابابت، وساہت نا استعمال چیٹ جتا۔ وساہت آتے شعر تیٹی او ارکنگ ہم ذرس کبیں لگک انتے کہ وساہت آتیٹی ہرا قصہ یا واقعہ اس ساڑی مریک، ہمو قصہ یا واقعہ ءغزل یا شعر نا ایلو بیخ آتیٹی خلنگ لائی اوفن اس

خوابک۔

”مورینک ناماتن“ ہر اسہ وساہت اسے، دامعنه او مفہوم نابابت ”بلو خان نابرام“ تون ہم ملک، ہراتم اسہ ہندوکاریم اس ہراکننگ ناہچ پن ۽ ہلپک توہموتما ہم دا پارہ کہ فلانی ناکاریم ”مورینک ناماتن“ آنبار اسل کٹپک۔

بھازاک اراتیٹی ہڑدے رٹ گٹ اوکر کر آن ہراتم است ترخ مریرہ توہموموقعہ غاتیٹی ہم دا وساہت بھاز گچینی اٹ ہییت وگپ آتیٹی اندن درشان مریک کہ ہچ نمفک کہ دا وساہت اسے یا لس ۽ گال اسے دنکہ ”دامورینک ناماتن ہراتم کٹو ۽ اوکنا جان آسرات مرو“۔
براہوئی شعریٹی ہم شاعر اک جاگہ نہ جاگہ اس تینا شعری نوشت آتیٹی بھاز آ وساہت آتے گچینی اٹ شعری دروشم تسنو دنکہ؛

تیلی ۽ تمبہ کیرہ پیتاک چکا چکا
مورینک ناداماتن متکن مرو چوختا

سوز اسٹ اس مجلس ٹی پارے دزناریش آکک ۽
ریش ۽ چند ا بھلوس، لٹ کنگ غریب اس رسوامس (20)
”دُزناریش آکک ۽“ دا وساہت ۽ اسحاق سوز آن بیدس سار عزیز ہم تینا شعری ٹی کپھینے
دنکہ؛

خواریفسہ نی ریش امر دُزمفیہ
غٹ چارہ قصابان ارے گند و ترنا (21)

اُفس دا ہچ ہور برابر
تینا دے دستارِ ملفک (22)
رحیم ناز تینا شعری ٹی متل ۽ وساہت آتے بھاز استعمال کرینے او تینا اسہ پوروشاعری سیٹی متل

ءوساھت آتے جوانی اٹ استعمال کرینے۔

براہوئی وساہت اسے ”جی ناتوارے دوڑ دنا توارے“ داوساھت ءرحیم نازتینا شاعری ٹی داوڑ
کھینینے؛

دھول کسے نابنگ توارے بے بنگ آچھاپ کیک

ہندا عقلمان اوارا بیٹا ہرک کہ پیادہ ءے (23)

اسے پین بند سٹی ہندا وساہت ءدہن کھینینے؛

مرنا دھول ہر اسے خوش ہیتک چاسہ نی

اوبرام تہیٹ کرینے خیر کے داسا خدا (24)

گڑ اس وساہت ءدنگہ؛

۱۔ ہوشک تہ خروال اُف کیک پیرے۔

۲۔ بچ بروے منگ۔

۳۔ خواری پوکا جعفر خان۔

۴۔ تاجونا بانگو۔

۵۔ بھائی خان والا ءبیغا۔

۶۔ مورینک ناماتن۔

دافتے رحیم نازتینا شاعری ٹی شیریں دروشم تسونے دنگہ؛

ءود ہوشک خروال اُف ءکیک پیرے غصہ غان

مونٹی شانگ مسڑے اوبنیفک ملخڑے

کسے توگر کیسہ نیکی اُچ بروے مفسہ

دانا قدرے ہر فک ہن خواری پوکا جانوے

بھائی خان والائے تینٹ چا وہ کہ بیغاس نی
کٹ فک مورینک ناداسارجم ناماتنے (25)

بجازی:

لوز آتا ہمو مجموعہ ہرا کہ تینا اسلی و حقیقی آ معنی نا جا گہ غا بجازی ء معنی سیکن کپیٹنگ ء ہمودے
بجازی پارہ۔ بجازی اسہ خاس ء معنی سیکن کپیٹنگ اک۔ خاص انگا معنی تیان بیدس پین چو وڑ سینا
معنی کن کپیٹنگ پک۔ بجازی ء ہمر کہ اہل زبان استعمال کیک و ہمون استعمال کنگ ء اگہ اونا لوز آتا
نیام ٹی فاصلہ ہنگا۔ مونی پدی کنگا یا تینا عقل و قیاس نارڈٹ اونا دروشم ء پین لوز ستیون بدل کنگا تو
بجازی نامطلب فوت مریک (26)۔

بجازی (بجاز) یا مجازی آن ہلو کے یاد ہن ہم پانگ کینہ کہ ”بجازی“ نا ”م“ ء ”ب“ کنگ آن
بجازی جوڑ مس و بجازی براہوئی نا لوز اس ارے و پانگ اک بجازی ہمو حرف، لوز، ہیئت یا جملہ ء
پانگ ہرا جتیا یا بجازی ء معنہ اس ایسے یعنی آسان لوز آتی داپانگ مریک پدا ہیئت، حرف یا لوز آن
جتا مریک۔ ہندن بجاز نا چپ لوز (متضاد) حقیقت ء و بجازی نا حقیقی ء۔ داڑان بیدس گیشتری
بجیشیت لوز یا اسم سفت ”عشق“ آن پر کپنگا نے دنکہ نثو ار اسطلاح ء
(۱) عشق حقیقی، (۲) عشق مجازی (بجازی)۔

ہیئت و گپ نئے نازیائی ٹی بجازی متل و وساہتا تا بھلو دخل نس مریک۔ ہرا تم ہیئت و گپ نا چس
ء و دہنگ مرے تو بجازی نا گرج تمک۔

بجازی یک لس بولی ٹی گیر نئے آن پانگیسہ ہنگو ہندن شاعری ٹی ہم گیشتری اٹ کپنگیٹگو۔
بجازی قاعدہ ناوڑٹ (فعل) ء و لے باز آ وخت ہندنو بجازی ہم پانگہ ہرا پیرہ اسم ء۔ بجازی نا
ہائی نا باروٹ داپانگ کینہ کہ بجازی پین (اسم) و عمل (فعل) مصدر ناوڑدھ منگ آن جوڑ مریرہ۔
مدام پین (اسم) مصدر آن مست بریک۔ بجازی مصدر معنہ کن ہنگ ء تو اودام مصدر نا نشانہ ”انگ“
”نگ“ یا ”گ“ آ ایسر مریک۔

بجازی پن و عمل یعنی اسم و مصدر (فعل) نا اوڑدہ کننگان ہم جوڑ مریرہ دنکہ دامصدر آتیاں مست
 اک پن، (اسم خلنگ اک) تو دامصدر پاننگ پسہ بلکہ بجازی پاننگرہ دنکہ؛

پرغنگ، دننگ، تمنگ، لکنگ، تو ننگ، خلنگ، منگ، کننگ، الینگ و پین ہنداوڑ نامصدر اک ء
 کہ ہر اقیٹی مہہ ٹی پن (اسم) بس تو او بجازی جوڑ مریرہ۔ دنکہ پرغنگ (پننگ)

۱- است پرغنگ (ایکیم منگ) مایوس منگ۔

۲- پڈ پرغنگ (کنجوسی کننگ)۔

۳- ہڈ پرغنگ (پین قوم یا تائفہ سبتون اوڑدہ منگ)۔

۴- پاٹ پرغنگ (دو باخلنگ) یا پیاژ تڑنگ و پین پین (27)۔

ہندن ”ہاز“ ہم بجازی کن پاننگ اک ہرانا مطلب است جم یا پوڑو۔ دنکہ ناری اٹ نی ہم ہاز

اُس۔ داڑان بیدس باز آوخت اسہ اسہ جملہ ہم بجازی کن پاننگرہ دنکہ؛

۱- دنیا یدلہ کننگ۔

۲- تہو ۽ زغم اٹ خلنگ۔

۳- نت دننگ کا ٹم تنگ۔

۴- تلف آن پٹ خڑنگ۔

۵- چنگ آچھاپ خلنگ (پین پین)

یعنی بجازی براہوئی زبان ٹی مسہ وڑٹ پاننگ اک یا دون ہم پاننگ کینہ کہ مسہ وڑنا بجازی

منگ کیرہ۔ اولیکو ہمو بجازی یک ہرا پیرہ اسہ لوز یا ہیٹ اس مریرہ، ارٹمیکو ہمو بجازی یک ہرا پین و مصدرنا
 اوار منگ آن جوڑ مریرہ، مسٹمیکو ہمو کو ہرا فک اسہ جملہ س مریرہ (28)۔

براہوئی شعر تپٹی بجازی تالسانی درک:

بجازی ہمولوز او ہیٹ ۽ پاننگ اک ہر اقامعہ تینا لوز آتیاں جتا مریک۔ او فک اسہ جتا ۽ معنہ

اس ایترہ، بجازی یک تینا حقیقی یا یک انگامعہ ۽ نفسہ بلکہ او فک بجازی ۽ معنی اس درشان کیرہ اندا سوب

آن دافنے بجازی پارہ۔

زبان سیٹی بجازی تا استعمال او پانگ کل آن گیشتر مریک ہر ادے زبان چا ہوکاک اراجاگہ
بشخرہ۔

ہڑدیہی زبان

بجازیائی زبان

ہڑدیہی زبان ٹی ہمولوز آک یا ہیبت آک پاننگرہ او استعمال مریرہ، ہر اقل ہڑدے ہمو معنی او
مفہوم کن ادا مریرہ۔ ہڑدیہی زبان ٹی ادا مروکالوز آک تینا اسل معنہ ءدرشان کیرہ۔
ولے بجازیائی زبان ٹی لوز نامعنہ اولوز ٹی فرق اس مریک دنکہ ہیبت ہیبت ٹی پارہ ”کاٹم ناتوس“
داڑے دامطلب اف کہ کاٹم ہم بندغ آنبار تولنگ کنگک کیک، بلکہ کاٹم ناتولنگ ٹی ارادیل درشان
مریک او ”پہہ منگ، سرپند منگ“ ناء، تو دہن انکالوز او ہیبت آک بجازی پاننگرہ۔
براہوئی شعر تیہی ہم بجازی تا استعمال جوان ءکچ سیٹی ارے دنکہ؛

ع غمٹے وختس چندینہ اُستان نن

پین چمپ اس تمیک استانا گمان

اونامٹ آن پریش شولنگک

ہرکس عادت ءسخت ناچانگ

تیلی ءتمبہ کیرہ پیناک چکا چکا

مورینک ناداماتن متکن مروچونخا (29)

کھٹیا (CONCLUSION)

براہوئی زبان دا ٹکھ نا کلان قدیم انگ زبان ء۔ دانا تاریخ ناباروٹ پک پانگ مفک۔ دا باروٹ تاریخ ناقیاس آک، دانا باروٹ کبھی ادبی تاریخ نوشتوک آک دکھ سر ڈینس برے، ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی واندن ایلو تاریخ دان آک ء براہوئی ناباروٹ پیرہ قیاس آن کاریم ہلکنو۔ براہوئی ناباروٹ نظریہ غاک درشان کنزگارہ بلوچ نابراہوئی تائفہ گیر نسینا پھوالی زندکس تدبیسہ کرینے۔ پھوالی زندگی ہمپ ولڈ اوڑتون تفوک مسنے ہراڑے تینا سہدار آتا گذران کن اودے اسہ جاگہ غان ایلو جاگہ ہمپ و بڈ کروئی تمنے دازندٹی اوتا زندنا کبھی ڈکھ اوویل آک آتیاں گدرہ بنگسہ کرینے اندن دا زندگی اوتا آزموندہ غاک اوڑدہ مرسہ کرینو۔ دا آزموندہ غاتے خوندی کنزگارہ کوششت کنزگانے۔ براہوئی ناکبھی نوشتوک آک دا آزموندہ غاتے خوندی کرینو۔

مہالو پاننگا کہ ننا خلکت پھوالی زند تیر کر سہ بسنے۔ پھوالی ء زندگی اوفتون ہمپ و بڈ اوڑدہ مسنے داڑکن اودے گرمی کن سخ انگ علاقہ غاتیا تینا مال ناگزراں کن ہنارہ و سخ ٹی باسن انگ علاقہ غاتیا ہنارہ۔ ہراڑے اوتینا مال ناگزراں کن وس اوچجا ء خنارہ، ہموڑے ہسکلین و گدان کریرہ۔ اوتا گدان خلنگ ناوڑ او دروشم اوتا حیثیت ناوڑاٹ مسنے و برادری اوتا کفہ نا حساب اٹ تینا گدان تہ بش کریرہ۔ پھوالی ء زندگی اوفتا تین پہ تین سیال اوسیا لداری نادروشم اوتا ہموزندنا حساب اب مسنے۔

مالداری ء تینا گزراں ء کریرہ۔ پھوالی ء زندگی کبھی آزموندہ غاتے بجیفیر ڈکھ آزموندہ غاتیا متل اووسا ہت آک اوڑدہ مسنو اندن تینا باقی تہ ڈہنی گشاد ء و دیفنگ کن چاچا شاغانو۔ چاچا شاغنگ اٹ تینا چاب اوچا کڑدنا معلومداری تہ دوئی کرینو۔ اندن لائخ اوسیا نڈا انگ بندغ تینا خا ہوت ناباتی تہ پنت اویصحت کننگ ناخا تران متل پارینو تینا نا جو دء بندغ آتا کم لائخی او کم فہمی تہ وساہت کرینو۔

تینا زندتون گون ڈکھ اوویل آتے مداوموسم نا حساب اٹ پھہ مسرہ۔ وہم، شرک اوتو ہم پرستی ٹی گڑاس آزموندہ غاتے تینا زندنا بئش کس جوڑ کریرہ۔ اینو ناسانسی حساب او کتاب اٹ اوتا آزموندہ غاک

متل او وساهت يا چاچا نادروشم ئىء غلط پاننگ كپنه تنه پهوالىء زندتون تدگون آزمونده غاينو
ناسانسى گرج آتا حساب اٹ دادور ئى هم اوتا اهميت تينا جاگه غا ساژىء دنكه چاچا، متل او وساهت
آكء۔

حوالہ غاک

- (1) ڈاکٹر سنی۔ لیاقت۔ چاچا تیبی لسانی معنیات نادرک۔ ہفتہ دیہی تملار کوئٹہ۔ 16-10-2010 جولائی 2010
- (2) ڈاکٹر براہوئی۔ عبدالرحمن۔ چاچا۔ 1981۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 7
- (3) ڈاکٹر براہوئی۔ عبدالرحمن۔ چاچا۔ 1981۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 8
- (4) بنگلوی۔ عبداللطیف۔ براہوئی پن تاجانزہ۔ 1997۔ زمرد پبلی کیشن کوئٹہ۔ پنے 55
- (6) سوسن۔ قیوم۔ براہوئی قدیم نثری ادب۔ 1998۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 58
- (7) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 47-48
- (8) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 29
- (9) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 61
- (10) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 72
- (11) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 73
- (12) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 39
- (13) ناز۔ رحیم۔ مہر ناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 48
- (14) صابر۔ ڈاکٹر عبدالرزاق۔ شاہی خروار۔ 1989ء۔ شمال پبلشرز کوئٹہ۔ پنے 87
- (15) روزنامہ سپنچری ایکسپریس۔ منگل۔ 17 مارچ 2015۔ کوئٹہ
- (16) سوسن۔ قیوم۔ براہوئی قدیم نثری ادب۔ 1998۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 58
- (17) سوسن۔ قیوم۔ براہوئی قدیم نثری ادب۔ 1998۔ براہوئی اکیڈمی کوئٹہ۔ پنے 62
- (18) پروفیسر ڈاکٹر صابر۔ عبدالرزاق۔ شاہی خروار۔ 1989۔
شمال پبلشرز (ایسوسی ایشن) پاکستان کوئٹہ۔ پنے 10
- (19) پروفیسر ڈاکٹر صابر۔ عبدالرزاق۔ شاہی خروار۔ 1989۔
شمال پبلشرز (ایسوسی ایشن) پاکستان کوئٹہ۔ پنے 11
- (20) ڈاکٹر سنی۔ لیاقت۔ براہوئی شعر تیبی وساہت اوجازی۔ جولائی 2010۔
ہفت دیہی تملار کوئٹہ۔ پنے 3-9
- (21) عزیز۔ سائر۔ دیرو خاخر۔ 2009ء۔ براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ۔ پنے 92

- (22) عزیز۔ سائر۔ دیروخاخر۔ 2009ء۔ براہوئی ادبی سوسائٹی کونٹہ۔ پنے 66
- (23) ناز۔ رحیم۔ مہرناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کونٹہ۔ پنے 48
- (24) ناز۔ رحیم۔ مہرناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کونٹہ۔ پنے 72
- (25) ناز۔ رحیم۔ مہرناز باد۔ 2013ء۔ براہوئی اکیڈمی کونٹہ۔ پنے 47-48
- (26) سوسن۔ قیوم۔ براہوئی قدیم نثری ادب۔ 1998۔ براہوئی اکیڈمی کونٹہ۔ پنے 65
- www.bbc.co.uk/urdu/world/2015/02/150228-girl-get-gifts-birds-tk
- (27) ڈاکٹر سنی۔ لیاقت۔ زبان و ادب ٹی بجازی تا اہمیت۔ ماہنامہ نوائے بولان۔
اگست، ستمبر 2005۔ پنے 18
- (28) ڈاکٹر سنی۔ لیاقت۔ زبان و ادب ٹی بجازی تا اہمیت۔ ماہنامہ نوائے بولان کونٹہ۔
اگست، ستمبر 2005۔ پنے 19
- (29) ڈاکٹر سنی۔ لیاقت۔ براہوئی شعر تہی لسانی معنیات نادرک۔ ہفتہ دہی تلاز کونٹہ۔
پنے 9-3۔ جولائی 2010

براہوئی چاچا تا فکری جاچ

محبوب شاہ*

Abstract:

This article shows the importance of Brahui Riddles "Chacha" intellectually meaning of "Chacha" the proper usage of Brahui riddles, it further describes that "Chacha" is not playing tool but it increases the mantel capacity and I.Q. it polishes the personality and increase awareness about the fruits, valuable arias, of a country. The Brahui "Chacha" or riddles strengthen their audience and player in depressed situations that how to handle in such movement. Finally this indigenou knowledge of Brahui has positive approach for society.

چاچا شاعنگ نارواج دنیاٹی باز بولی تیٹی ارے۔ براہوئی مخلوق اٹ ارارے کہ چاچا شاعنگ
ہموڑے دا انگلک کہ دا بند غا تیٹی ہا خس لائی ارے ہندا چاچا تیا اوقتا ذہنی آزمائش اوقتا سوچ و فکر چاچا تا
پیمانہ اٹ کچ کننگا کہ اگر پگہ خدا سے بادشاہی سے نامالک کے نئے تو ننا مخلوق اٹ اٹس چالا کی ارے
کہ تینا ڈلہیہ ناساہل آتا خواجہ منگ نالائق اریریا نہ تو اگر ہمو بند غا کہ ہموڑے پارو کا چاچا پر غارہ تو
معلوم مسکہ کہ د بند غا تیٹی تینا راج نا خدمت نالائی ارے اگر چاچا پر غنگ کتوسہ تو معلوم مسکہ کہ دا
بند غا کہ نالائخ او بند غ او او ہندا اوڑاٹ تینا لائخ او نالائق فرق جوانی ٹی سر پند مسرہ۔ چاچا نامثال
ہندن اے دن کہ سمندر اے کونزائی بند کیس۔ وخت اس کہ چاچا پر غو کا بند غا کہ چاچا پر غنگ کن سوچ
خلکو رہ تو ہمو وخت اوقتا دا غٹی اسے بھلو سوچ او فکر اس ودی مسکہ چاچا پر غنگ تون آوار ننا بند غا کہ
اسے پنت او سخ اس ہم الکورہ ہراڑن اوتا ذہنی آزمائش نادرشانی جوانی ٹی مسکہ۔

* براہوئی اسکالر

براہوئی زبان اٹ چاچا تا اہمیت باز گیشتر اے چاچا تیشی شیفکو گڑا تا چا ہنداری نادرشانی
مریک۔

۱۔ ذہنی لائچی ناچاچ

براہوئی زبان اٹ چاچا شاعنگ نارواج ساعت تیری کن متنے بلکہ شغل تون اوراوار ایلو
بنداغاتا ذہنی لائچی انگانے کہ دابنداغاک اخس لائق اوتینا ڈہیہ ٹی خواجہ اوبے خواجی سبب آتیا ولداری
یانہ۔

۲۔ راجی مہی یادانائی ناودیفنگ۔

چاچا غور و فکر سوچ و ادب قوم نا عقلمندی اودانائی و دیفنگ نا مقصد مسونے ائیکہ اگر انسان بے کار
مس تو اونا عقل و سوچ نا خانہ خالی مریک ہراڑان انسان بلکل بے ہس مریک اگر انسانی سوچ و فکر اے
مصروف تہ تو داڑان انسان نا عقل و شعور پین مون مستی کا یک داڑان ثابت مریک کہ ننا مخلوق تینا قوم
اے مصروف تنگ کن عقلمند و دانائی اے و دیفنگ کن چاچا تیان اخہ در جو انوکاریم الینگانے۔

۳۔ سگ و سیدنا و جیرت اے و دیفنگ۔

باتینگ نا وخت آسگ و سید کنگ آن پد تینے ولداسے وار تیار کنگ کن غور و فکر کریرہ اودہنی
مقابلہ جوزہ و جوش اے مون مستی دریرہ ہراڑان تین پتین ایلیم اوسنگت آتیشی اتحاد و یکہی پین ودا کہ اوفتا
تول بش اٹ پین پیگونی و دی مسکہ۔

۴۔ ڈہیہ ناسیم دنگ آن بلدی۔

چاچا تیان براہوی مخلوق تینا وخت اے گدریفنگ و تینے مشغول تنگ و بے کارا کاریم تیان حق و
ناحق ڈینڈ و فساد اوتینا ایلیم اوسیلاتا پچاران پچفنگ تینے و تینا قوم اے مشغول تیجارا آراڑان افک
چندی گندی تیان بچارہ۔

۵۔ ڈہیہ نامیوہ اودخوراک آتیان بلدی۔

براہوئی مخلوق چاچا تیان تینا قوم اوتینا ڈہیہ جغرافیہ سیم و سندر آتا حد و حویل نا علاقہ غاتا باراوت

پومنگ تینا میوہ اوچندی خوراک ناگڑا تا پومنگ کن اسے گچین او این او کچا ہری اس کریرہ کچا ہری نا
وخت آسوز چاہ نادورام چلنگا کہ۔ ہراڑان کچا ہری پین چس کریکہ۔

انت براہوی ٹی شاعری نابنا چا تیان مریک۔

چا چا تا نابنا بابت ڈاکٹر لیاقت سنی ناپانگ دادے کہ براہوی ٹی شاعری نابنا چا تیان شروع
مریک انتیکہ براہوی بولی ٹی چا چا تا اسے بلو کچ اس شاعری نا وڑاٹ مسونے چندی چا چا تیی ننے
شاعری نادر وشم نظر بریک ہر قیٹی دریف قافیہ ہم برابر تنگک۔ ہندہ خاطر داپانگک کہ برہوی چا چاک
شاعری ان خوک او۔ داہم خیال کنگک کہ براہوی مخلوق چا چا پاریسہ شاعری ناپارغہ بسونو داڑان دا
سوال ودی مریک کہ براہوی زبان اٹ شاعری نابنا چا تیان شروع مریک دہتکہ گڑا اس مثال داوڑ
اٹی او۔

بال کیک چک اس اف

مونه خاواس اف

مرغ ارے تے خراس اس اف

باریم ارفیک اچ اس اف (1)

خل تے خل اٹی پنیپک۔

بٹے دیرائی پالیپک۔ (2)

سوتہ ہنین، سل تے خرین (3)

چپ کتہ چپ مریک۔

راست کتہ راست مریک (4)

تف تے دزآن بار۔

زیارت کرتے پیر آنبار (5)

چاچا شاغنگ ناوڑا و ڈولاک:-

چاچا شاغنگ ناوخت آراٹولی مریرہ اسے ٹولی چاچا اے پاکیک ایلوٹولی چاچا اے پرنگ ہرٹولی
 ناتینا تینا پنگ مریرہ دہنکہ مثال ناوڑاٹ مستوگی ٹولی، قلاتی ٹولی براہوی خاہوت تیان خلق آتیٹی تینا
 پاوالا مخلوق توچاچا داوڑو ڈول آٹ شاغرہ؛

چاچا چاچا سہد ار اسے پاتہ بال کر پاکیک چک اس افٹ

پاتے باریم ہرف پاکیک اوچ اس افٹ

پرغبوتے اتنس اے (داسہ پاواتنس اے)

گڑا داٹولی یعنی دا بندا غاک اسے ایلوٹون تسلی ٹی صلاح و مشورہ کیراہ۔ اگر پرغنگ کتوستے تو
 پارہ ابوئے تھون تے اتسے۔

گڑا ایلوٹولی پاکیک دون مفک ڈہیہ اس اتھونے۔ ولدا ایلوٹولی ناتوار بریک ڈہیہ دن تفسہ نمیں
 تانکھن تو دنگ کتوس۔ گڑا پاکیک پیرغیب نا دہنگ اے دبو، بڑرتے نمائے شیف تے ننائے۔

منپسہ ولدا توار بریک۔ ڈھاڈراے دبو او او ڈھاڈراے دینہ۔

آخی باخی کیونکو وہ، بیر میر جو ننگا گڑا کتے کنا خراب اہنگا گڑا ک تے نما۔

نما باجی برے ای ہفت مشا آن ایپار خسوتے

کنا باجی اے نم لکھ لکھ اٹ کنبوتے ای بو پوغالی تینا خاچیوہ نم کچک نا جل اٹی خاچیوہ۔

ای تاس و تال اٹی کنیو نم کچک نا کلنڈ اٹی کنبو۔

داسہ پاوانے، شتر مرغ اے۔

داڑان پدساڑی مروکا بندا غاک زور زوران محسہ ٹھا کوخلیرہ۔

او خوشی کیرہ کہن کٹان دن ساعت تیری کن چاچا شاغرہ۔

داڑان بیدس براہوی بولی ٹی خاص کھفت چاچا، پنچ چاچا اومسہ چاچا ہم پانگک۔
 ناراج اٹی باز وخت اس کان چاچا نارواج اس داسہ ہم باز خلق آتیٹی ہراڑے کہ بجلی وٹیلی
 وژن، کیبل، موبائل، ریڈیو، ڈیک ناسہولتک آفس چاچا نامشغولی تینا جگہ غا بر جائے، مگر ہینو پگہ
 وخت باز تیزی اٹ جددنا کنڈا ہنگے۔ مشین نادوراوشنی آزدنمون مستی دودنگکے ے ہرانتہ سبب آن
 وخت آتارتقی آسودگی تون آوار آوارٹیلی وژن، کمپیوٹر، موبائل، کیبل، ڈش، ڈیک اوچندی گڑا تانگک
 آن پدانا ثقافت نانا پھوالی مخلوق نہ مشغولی چاچا غاک قرار قرارشا آتیا انبار خلق آتیاں ہم ختم
 منگک۔ ہرا کہ ننا قوم نامشغولی ننا ذہانت، ننا سوچ و فکر و ننا شاعری نانا بنائے داسا خیال کنگک کہ برو کہ
 دے تیٹی چاچا ننا ذکر بیرہ کتابا تیٹی ہنگوے۔

داہیت راستہ کہ ناراج اٹی ننا چندی جواننگک رواجک یعنی چاچا تیا انبار ختم منگک او ہر تیٹی
 مثل او وسائیک او اووے پکار دادے کہ ننا تینا مسکوئی آ مخلوق ننا ذہانت چاہنداری نانا گچین آنشانی
 تینا ایلو چندی جواننگک رواج آتے دنیا نارتقی تون او ارگپن۔ داڑاتن او ار اینوشہرتیان پڑس، بجاری
 ، سرگشت تقریباً ختم مسونہ۔ داڑان بیدس اس ننا مخلوق جدید رسمی تعلیم ناپوئی آن پد ام عقل و تخلیق
 اوچا سنداری اٹی پدالوا وقتا ذہانت او قتالائی او قتادانائی نادرشانی چاچا تیان آسانی ٹی منگک یک۔
 ننا مخلوق تینا ڈیہ نہ آنا جغرافیہ سیم و سند آتا حد و حویل ناعلاقا غا تباروٹ جوانی اٹ پوکرینو۔
 چاچا پانگک براہوی مخلوق آن بیدس پین چندی زبان تیٹی پانگک، مگر دایقین اٹ خیال کنگک
 کہ چاچا شاغنگ نارواج براہوی مخلوق اٹ باز مست آن اس آرا کہ کس معلوم اف۔

شاد کامی نادرشانی کروکا چاچا۔

ایہن تو براہوی پھوالی مخلوق جدید تعلیم لکھنگ او خوانگ نہ ناپوہی نابا وجود مثل و وسائت چاچا
 او شاعری آ باز جوان کاریم کرینو۔ ہروڑا ناصنف ءدوئی کرینو مثال نہ وڑاٹ دہنگہ شاعری ٹی خوشی نا
 شعر ہم لکھانو، غم ننا شعر ہم لکھانو۔ برام و حنام ننا شعر، جنگ و جدل ننا شعر ہم پارینو، وطن دوستی ننا شعر ہم

پارینوحتداوڑاٹ متل ووسائت شعروشاعری آن بیدس چاچا تیٹی ہم اروڑنا چاچا پاننگا نے۔ ہراک ننا زندانا شیخ اوعدہنکہ برام، حنام، ششہ، زند، موت، ماتن تیا ہم چاچا پاننگا نے۔ خوشی وغم تیا گڑاس چاچا ک داوڑاٹی او۔

اوچ تے کسکن ءسیدتان اٹ؛ دترک تے کنادواٹ و(حنام)

خین گدی پدان پھل بنک (برامی)

ول ول دوشہ غان بار، پھین پروال آنبار (طوق)

خط اسے گل خط اسے، پنے تے انت خط اسے (چنا پڈانا)

اسے گڑاسے دوگڑاسے نیام تے خالی اے (چلو) (6)

غمی/ ماتم ناوخت آپاروکا چاچاک :-

اراڑے کہ دنیاٹی اللہ تعالیٰ انسان زندتسو نے ہموڑے انسان ءموت ہم ایٹک۔ انتیکہ اللہ پاک نا تینا قانون اسے کہ ہر خوشی ان پدغم ارے، ہرغم ان پدخوشی ارے ہیت نامقصد دادے کہ ننا مخلوق قوم و وطن دوستی تون آوارندہب اوللہ تعالیٰ ناقدرت آتیاں پختہ یقین تخیرہ۔

ہندن کہ براہوئی مخلوق شاعری ٹی خوشی وغم ناشعر پارا ہندن ننا مخلوق قدرت ناتروکا زندومرک، خوشی وغم ناچاچاک کہ جوانی اٹ درشان کراہنو۔ انتیکہ زندومرک، خوشی وغم انسان تو ہروخت تفوکو۔ اگر انسان خوشی ناچس اے ہلیک توغم ام اورکین تخیو کے زندءخناموت ہم خنک۔

- اسیکہ انا پد ابفک۔ (مڑدہ)
 بندانگا پیٹی پٹ آتخو کے۔ (قبر) (7)
 موننگ گدان کل آنا کا ٹم آٹے۔ (موت)
 نہ ڈگا رآئی اے نہ آسمان آئی اے یکہ سوکنیک۔ (غم یا موت) (8)

ارائیٹی غرز مروکا گڑا تا بابت اٹ چا چاک :-

براہوئی خاہوت اٹ چا چاک سیاٹرا نگا بندغا آتا ڈہنی آزمائش آکو زندنا شیفی بڑزی تیان
 چاہنداری ءدوئی کرایسہ اروڑنا چا پاراینو چا چا تا باروٹ دا پارینو کہ داتارنڈاٹ بلو ڈہنی آزمائش اس
 مسونہ چا چاتے ٹی انسان تا مغز نا تل تل اے پشٹارانو۔ مگر دا پانگ بعض مشکل اے کہ چا چا تا حد و سندو
 سیم ارا کا شروع مریک او ارڑے ایسر مریک چا چاک اینو ہم انسان نا بھلو وخت اسینا آز مونده
 غاکو ہرا کہ اینو ہم زندا نا بارو آٹ عقل سیاٹرائی نادرشانی ء کیرہ چا چاک خلقی قصہ غاتیان باراو متل و
 وسائت اتیان بارتہذیبی سفر کریسہ دنیا نا چندی زبان تیبی او ار مریسہ کرینو داتیبی نئے ہمو چا چاک ہم
 دو بریرہ کہ دا ہیلو زبان تیبی اریر۔ گڑ اس چا چاک ہمودو کہ ہر کہ براہوی خاہوت نازندو بود نادرشانی ء
 کیرہ اگر تینا چا چاک کے ارین تو نئے دا چا چا تیبی زندگدر ایفوکا ہر رنگ و زندائی استعمال مروکا ہر گڑا نا
 درشانی مریک۔ بندغ حیران مریک کہ وخت انا پہوالی آ مخلوق جدید تعلیم نا پوہی ان پد ہم امر عقل و
 دانائی ناھیت جوڑ کرینو اودا الفاظک ء متل و سائت خلقی قصہ او چا چا تیبی بدل کریسہ سینہ در سینہ زندہ
 تتخانو لے اگر ن خوڑت ارین تو دا عقل و دانائی ناھیت اتیا چندی سال اک گدرانگا نو ہینو ہم دا جدید
 ادورائی جدید تحقیق نا باوجود معلوم اف کہ دا چا چاک ء دیر جوڑ کرینے۔ داسا ہم دا چا چاک ننا پہوالہ
 مخلوق نا پاراغان ننا اینو نا بندانگا تیکے اسے بلوڈی اسے او اگر ن سوچ خلین تو معلوم مریک کہ داننا باوا
 پیری ء ڈی نئے ہم عقل و دانائی نا کسر نشان اتیسا مون مستی دنگ کیک۔ پکار دادے کہ ن دانڈی ء ان
 تینے محروم کپن اودات ہمیشہ زندہ تخن۔ بازنگا چا چاک ہینو ہم عقل و دانائی اٹ تینا مٹ تینٹ اودھکے

- آٹو خان پاٹ ڈلیک۔ (تفر)
- اسے گڑا سے لڑزک۔ (بروے)
- ای لیلی کیوہ۔ لال کنے چونڈک ایتک۔ (پیر)
- اسے گڑا سے کل ءدنیا کنیک تے۔ (لمناپال)
- الالولملا لوصدی پالو۔ (دسک)
- ایری ارمن ارفک لکھ من۔ (ریل گاڑی)
- اٹنگ اٹنگ بیڈی اٹنگ نشخ ونگار۔ (کونٹ)
- حبیب اسے طیب اسے دکان اسے چراغ اسے۔ (چلم)
- ارہ مش تین پتن جنگ کیرہ۔ جہاں سیر ءدا جنگ ان (نخل)
- اسٹ اسے پشن ان بریک۔ ڈھال لُخ اٹی دو دریا ب ٹی۔ (مانداڑی)
- دلا سیٹی ارارنگ آنا دیرو۔ (بیدہ)
- ارکنج برکنج ہفتا دو ہفت کنج۔ (جھاڑو)
- اسے گڑا سے اروخت کسک۔ دم کرتے زندہ مریک۔ (خاخر)
- اسے گڑا سے کاہک کٹپک۔ (کسر)
- بٹ آپہنا پر آب جرکک۔ (توبے)
- پھوپترینگا درنک دڑا۔ (بندغ ءلیپ)
- پہن پروال آنبار۔ (طوق)
- پیون پیون کچک انبار۔ ال تف تے دز انبار۔ (روہی)
-
- پیش اس ارفک مش اس۔ (نت)
-
- تینٹ تو باز چنک ءلٹک تے باز بھلن ء (سیلہ و دسک)

- تنگی توک مش آن گروک - (زغم) (9) -

- جو کولڈٹی لٹک تے کنادوٹی - (لشی)
- چا چا چا چا - بائے پاچا - (موچنک)
- کٹراس اف بلوپن اسے تے سیداس اف - (روپھی)
- خاچک زایفہ توارے تے اف ول ول اسے - (طوق)
- خرن خرن خیت آنبار - چرپ چرپ ہٹوآ آنبار - (گون)
- دریا سے دریا ناتہ ٹی پھو اسے - پھونا باٹی پھل اسے - (چراغ)
- دے درست چرینگ - نکان باتے حٹ ۽ (بوٹ)
- سوتے ہنین سیل تے خرن - (بادرنگ)
- شش ایڑو ۽ کاٹم تا اسے پٹی سے ٹی تو فو کو - (گدان ناچوڑیک)
- کا یک کتی یک - (ہٹو)
- کھڈا سے خین آن پر ۽ (خاخر)
- کھڈا سے ہڈان پر ۽ - (با)
- کھڈا سے ہس ان پر ۽ (سرمہ دان)
- کنا باوہ نامسہ اولی او - دودینگرہ اسل دمدرینگیسہ - (گھڑی ناسیلہ)
- گڑا سے مسہ اولی آسوار ۽ - (پادینک)
- گزی دانگ کرے یگ کرے - لڈے بٹے شر کرے (زک)
- گڑا سے بیمار کن صد بیمار کنیرہ تے - (آنار)
- گڑا سے لڑزک روزی ڈیریک - (بروے)
- لوج لکیر پھڈان پخیر - (خولم)
- مونگا مغل پاش کرے چنا مگل مسر - (کڑچو)

۔ مونوخراس اسے مسٹ تو ریونوے۔ پنچ جل کیرہ تے (ٹافو)
۔ نئل نہ تیل تہ نہ جوان تے ہر جگہ ضرورت اتے۔ (بے) (10)

کھٹیا

دا ایت نوشتہ کنگ آن گڈ دا گڑاک مونی بسر کہ چا چاہیرہ سائت تیری کن بنگ تنو بلکہ دا فتا بنگ
 او دا فتا جوڑ کنگ ناپداٹ اسے بلواہمیت او مقصد اس ڈھکو کے۔ کل آن او لیکو دا ننا پھو الی مخلوک آک
 دے انا پوریا مالداری آن شام آنا کہ ارغ کنگ ان پد فارغ مسرہ تو اسے گدان اسے نامونا تینا
 بلوچی او کچاری اس ہڈتسہ۔ اسے ایلو تو تینا کل دے انا حال حوالی ان پد چا چا شاغنگ نا پڑوے کریرہ تو دا
 عیت راست ءہنہ کچاری تے ٹی تینٹ اسے یکوئی۔ اتحاد یا ایلمی نادرشانی مسکہ۔
 چا چا تیان تینا مخلوق ءتینا ڈے انا جغرافیہ سیم وسند آتا حد و حویل نا علاقہ غاتا باروٹ پوکنگانے۔
 حالانکہ چا چا شاغنگ نارواج پین چندی زبان تے ٹی مسونے مگر ہرا چا چاک کہ براہوی زبان
 اٹ پانگا نوشا ہد پین زبان اسے ٹی مفس۔ دا گڑا داسکہ تحقیق طلب ء کہ چا چا براہوی بولی ٹی ہرا وخت
 آن شروی مسونہ۔

حوالہ غاک

- 1- چاچا ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی اکیڈمی پینہ ۵، ۱۹۸۱۔
- 2- براہوئی ادب، نور احمد پرکاشی، پینہ 202، براہوئی اکیڈمی، ۲۰۰۱۔
- 3- براہوئی قدیم نثری ادب، پروفیسر سوسن براہوئی، پینہ 57، براہوئی اکیڈمی، ۲۰۱۲۔
- 4- براہوئی ادب نالعل جواہراک، حاجی عثمان بنگلوی، پینہ 131، براہوئی اکیڈمی، ۲۰۰۶۔
- 5- براہوئی ادب نالعل جواہراک، پینہ 130۔
- 6- چاچا ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی اکیڈمی پینہ غاک 12-21، ۱۹۸۱۔
- 7- چاچا پینہ 32-37۔
- 8- براہوئی ادب نالعل جواہراک، حاجی عثمان بنگلوی، پینہ 136، براہوئی اکیڈمی، ۲۰۰۶۔
- 9- چاچا ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی، براہوئی اکیڈمی پینہ غاک 12-41، ۱۹۸۱۔
- 10- براہوئی ادب نالعل جواہراک، حاجی عثمان بنگلوی، پینہ 130-136، براہوئی اکیڈمی، ۲۰۰۶۔

براهوئی زبان ٹی اصطلاح سازی

افضل مراد*

Abstract:

This scholarly article reflects the terminological deficiency of Brahui language. Due to such linguistics institution and learned scholar Brahui language has been shifting and taking borrowed from English, Urdu, Sindhi, Pashto and Balochi. Department of Brahui can initiate a step or institution in the supervision of Dr.Liaqat Sani to resolve terminological issues in Brahui. With the passage of time literature and Language needs promotion in its self. This article may cause to commence an idea to make consensus about to resolve Brahui lingual issues.

براهوئی ٹی اصطلاح سازی ناسرہال آنوشته کنگ، دابابت پوسکنوگپ تران اسے نادرے ملنگ ٹی ڈاکٹر لیاقت سنی نا بھلو دو اسے۔ اونا کنڈان نے براہوئی زبان ٹی اصطلاح سازی نا گرج آتیا نوشته کنگ نامواری ملا دارداٹ نن منہ پالوتیا اسل پہہ آلون کہ اصطلاح سازی دنا کاریم ء، داڑکن ہراہرا کتاب آتے نوشته کروئی اے۔ ای داخواوہ کہ اصطلاح سازی ء اسہ بشخ اسینا حیثیت اٹ مون آتنگے، ودارداٹ اسہ چاہوک آتا کمیٹی اس جوڑمرے ہرا کہ اصطلاح سازی نا اہمیت ء مون آتسا براہوئی ٹی اصطلاح سازی ء رواج ایے۔

* براہوئی اسکالر۔

اصطلاح سازی نا تعریف

مچ آدینا نابالاد تھوک آسوگو آ زبان آتے ٹی تینا خیال مسخت واحساسات نادر وشم ءمون آاتنگ کن مٹ ومثال وڑانا لوز آتا گچین ءکڑدہ اس مریک ہرادے ”اصطلاح“ پانتنگ اسہ زبان نابولی ٹی تینا جوزہ خیال سوچ انارنگ آتالانی کن اوتے گوئڈ ءمعنی سے ٹی خوانوک آتامون آاتنگ کن ہندن ءلوز جوڑ مریرہ ہرافک گوئڈ آن گوئڈ مریرہ۔ ولے اوفتا تہہ اٹی بھلو معنی اس مریک ہندن انگا لوز آتا پن ”اصطلاح“ پانتنگ۔ دنکہ صادق ءامین اسد ہندن ءاصطلاح سے ہرادے نن اسلام نارواٹ تالان کین توراست پاروک آوامانت تھوک آکن نناندہب اخہ درزمواری وشرطتخانے دادے بیان کنگ اٹی بھلو وخت اس لگک۔ ہندن نن ہراوخت پانہ ”فلانہ صادق ءامین اسے توداصطلاح ننے گوئڈ ولوز آتے ٹی بھلو معنی سے ناکنڈ آدیک ہندن نن اگہ ”سونامی“ پانہ تودالوز اتون ننے طوفان سمندرنا تہہ اٹی مروک آزمین جم وبندغ آتا زندانسخان ناندارہ مون آبریک ہندن دا اصطلاح دنیا ناغٹ آ زبان ناٹخ جوڑ مریک۔

ہندن اگہ نن فزکس، کمسٹری، جیالوجی، زولوجی ہندن عمرانیات، اسلامیات ولسانیات یا تو اصل اٹ اصطلاح ء، ہرافک تینا گوئڈ انکا معنی ٹی دنیا نا علم وچا ہنداری ناکسرتے تالان کیرہ، زبان اسے نابرجا سلنگ ومون آاتنگ کن گچین ءحیثیت اسیکن ”اصطلاح سازی“ غٹ علم آتیبی برجا مریک، ہرانا سوب آن زبان تینا بیان اٹی اصطلاح نابنداو آسانی اٹ تینا اظہار ومعنی تادنیاء پاش کنگ کیک، بھاز جاگہ داسوال مون آبریک کہ اصطلاح جوڑ امر مریک؟ دانا خواجہ بنیاد تھوک آنن دیر ءپانتنگ کینہ۔۔۔ ای ہراتسکان پہہ مسونٹ کہ ”اصطلاح“ اسہ اجتماعی عمل اسے آن گڈ جوڑ مریک، مون آبریک ذہک مخلوق ناہیت وگپ انانیا م اٹی اسہ لوز اس واروار بادوی آبریک، ہندا لوز نوشتوک نانوشٹ ناٹخ مرسابولی ناٹخ جوڑ مریک۔ ہندن وخت اتون اواروار زبان ولسان ناما ہروچا ہنداری تھوک آتامون آبریک، ہرافک اودے اصطلاح نادستار ءپینفرہ، دن نن اودے تینا زبان نا اصطلاح پانتنگ کینہ۔ ولے دا اصطلاح ہمو وخت و ہمو وڑاٹ جہی ءحیثیت اس جوڑ کیک، ہرا تم زبان نا پاروک

آک اوفتے تینا پانگ، لکھنگ و خوانگ اٹی اوار کیر۔ نہ تو اوڈول انا اصطلاح تاہمو حال مریک دنکہ مقتدرہ قومی زبان نا بھلا بھلا جلد آتیٹی بیرہ الماری تسکان جہی آ ”دفتری اصطلاحات“ نا حال ء۔

اسہ زبان اسیٹی ہراوخت آلوز تینا معنہ ناردات تینا چاہنداری ء آسان کپ، تو اونا جاگہ غاگڑ اس پین معنہ اس تخوک آگچین ء سلاہ سوج اسے ناپد تخنگے، تو اودے ن ”اصطلاح“ پانہ۔ دن انکا معنہ تخوک آلوز و اصطلاح ٹی دا جوانی مریک کہ ہمولوز آتا تخوک خوک انا بھاز آخیال و تصور آک ہندا معنہ ٹی اوار مریرہ۔ بھاز وخت لغوی معنہ غان جتاء بھاز ہندن ء اصطلاح مریرہ و بریرہ ہر انا تصور ہم معنہ تون تخوکی تخک۔

دنکہ سہ تصور یا لوز اسے آن اسہ نظریہ اس ودی مریک، وخیال آتیٹی بھاز پوسکن ء دلیل ہمولوز انا خوک انا معنہ ناودی مریرہ، ہراڑان اظہار اٹی آسانی مریک، ہندن ایلو اسکان کلہوسر کنگ اٹی اودے تینا معنہ و مطلب ء پانگ اٹی سر سہی دو بریک۔

”اصطلاح بنداوی وڑاٹ اشارہ ء، ہرافک خیال آتا کڑدہ ء ذہن انا کنڈ آ کیرہ“ (1)

علامہ اقبال نا شاعری ء خوڑت ہنگ آن بھاز آ اصطلاح و بھاز آلوز آتا مترادف یا مخالف لوز آک خنگرہ، دنکہ ”خودی“ اقبال نا شاعری ٹی دا تینا روایتی معنہ مفہوم و تصور آن جتاء، ولے بھاز پنی ء۔ ہندن ”عشق“ ء اقبال ہندن وڑاٹ اتیک کہ اور وایتی و متکن آ اصطلاح غان جتاء، داڑے عشق یقین محکم و عمل پیہم نالیس اٹی خنگک۔

اصطلاح ناجوڑ کنگ، اصطلاح نابدل کنگ و نفسیاتی پالو

بسں آ علمی اصطلاح تے اگہ لس مخلوق پہہ مف تو دا بیچ ء ویل اس اف، لس خلکت نا اصطلاح ہباز بسں ء بندغ تے خوش بفس، تو دانا ماتن کنگ نا گرج اف۔ ہاں داہم مف کہ پہہ انکا اصطلاح تے تینٹ او فک پہہ مفس تو مخلوق نا اصطلاح مخوئی جوڑ مریرہ، پوسکن ء اصطلاح جوڑ کنگ کن 18 می و 19 می صدی نا ذہن انا آخہ بلکن پیست میکو صدی نا ذہن درکارا رے۔ (2)

اسہ زبان ایسیٹیاخس کہ ذخیرہ الفاہز زیات مریک، اوٹی اصطلاح سازی ہندا خدر آسان مریک، ولے اگہ زبان ایسیٹی ہندا خ لوز مف کہ دافتیان ذخیرہ الفاہز جوڑ مرے تو اوڑ کن اودے ایلوز بان تیان اصطلاح کن خوک کی تخوک ء لوز وام ہلنگ عیب اس اف، اصطلاح جوڑ کنگ کن ترجمہ یاتینا زبان اٹی بدل کنگ نا کاریم بھلا کر داس مون آاتیک، دنکہ اردوز بان اٹی فورٹ ولیم کالج نابناءغان پداردوز بان اٹی اصطلاح سازی ناگرج آک ودار، ودا پالوآ بھلو خدرس کاریم مون آبس۔ حالانکہ ترجمہ تھون اصطلاح نا برہنگ ضروری اف۔

داہیت ہم برجا اف کہ اصطلاح کن ہر لوز ء تجویز کنگے او مکھی سلے، انتے کہ وخت اتون اوار اوار علمی بنیاد آک زیات مرسا کارہ، ہندن پوسکن آعلم آک ودی مرسا کیرہ، دفتیٹی پوسکن آ اصطلاح تا جوڑ متنگ پوسکن ء ہیت اس اف، ولے اصطلاح تیٹی شفی بڑزی پوسکن ء ہیت اس اف، ہندن زبان تیٹی ہندا خس تالانی وگجائشت مریک کہ اوک آسانی اٹ شیف بڑز مروک آ اصطلاح تے تینا تہٹی جاگہ ایتر، وقبول کیر، ہندا پالو پنڈت برجموہن پانک:

”اہل فرہنگ تون نے ہم تینا زبان تیٹی اصطلاح تیٹی شفی بڑزی کروئی تما، دنکہ انگریزی ٹی پلٹیکل اکانومی اسہ علم اس نس، نن اودے ”سیاست مدن“ پارینہ، ولے یورپ اٹی دا علم تالان مرساتینا پن ء ہڑسا، نن اکناکس ء معاشیات پانگ اٹی اُن۔ حالانکہ اردو نامتکن آ اصطلاح ٹی ملاجلال الدین دوآنی نا جوڑ کروک نس“ داسہ اگہ نن معاشیات نا جاگہ غا اقتصادیات نا اصطلاح ء مخلوق نادوی تیاخنہ تو اصطلاح ٹی شفی بڑزی و تغیر ء پھہ مرینہ۔

زبان ایہن تو تینا خاص آلسانی ڈھانچہ ٹی مون آبریک، ہرائی مذہبی، تہذیبی، ثقافتی روایت و ضرورت آک اوڑ تون اوار مریرہ، داڑان بیدس اصطلاح سازی ٹی اسہ نفسیاتی پالواس، ہم کاریم کیک، ہندن نن پانگ کینہ کہ ہمو اصطلاح زبان ایسیٹی جئی مریک، رواج ہلیک، ہرادے اسہ زبان اسے نا پاروک آتا است و ذہن قبول کیک، ہندن لس مخلوق آن اسہ اصطلاح ء ہلنگ و پین اصطلاح اس اودیتنگ بھاز مشکل ء، دنکہ ریڈیو انگریزی نالوز اسے دادے نن ”آکاش وانی“ پانگ کینہ، انتے کہ نن ریڈیو نا اصطلاح ء تینا ذہن اٹی جہی کرین، و ہندا نے قبول ء، ہندا ناکرداری نفسیات پانگ،

ہر اُفتے تینا پسندنا پسند و ماحول نا گرج تینٹ قبول کینہ۔

ہندن میڈیا نا کار کڑد ۽ ہرنہ تو بھاز جاگہ زندانا شیفی بڑزی ختنگک، ہندن اینونا گڈ وڑ آ اردو انگریزی نا اثر آک ہم ننے پلو پڑ کیرہ، داسنن اخس براہوئی نا اصطلاح مون آ اتین، ننے ”سونامی“ نا اصطلاح ۽ پیرہ ہندا پن اٹ ہرفوئی مریک۔ ہندن ہرا اصطلاح کاینو اسکان ننا بولی ٹی جاگہ جوڑ کرینو، او فتنے ہڑسینگ نا جاگہ غانن ہندن قبول کین دنکہ ٹی وی، ریڈیو، فریج، ٹیلیفون، نیٹ، انٹرنیٹ، کیبل، و ہندن انگا بھاز آ لوز آ آریر، ہر اُفتے داسہ ہڑسینگ ننے مون آ دننگ نا جاگہ غا پد آ دیک۔ دانا مثل کن ای فارسی زبان ۽ ہروہ ہرائی بھاز آ گڑاک پیرہ لہجہ نا بدلی اٹ پاننگرہ، ولے او فک ہموحتی آ معنہ ٹی مون آ بریرہ۔

ہندن ننے داہیت آ زیات توجہ تروی ۽ کہ ننے تینا ذخیرہ الفاظ یعنی لوز آ تاڈی ۽ زیات آن زیات کروئی تمک، اخس کہ ننا لوز آ تاڈی ودک، ہندا خدر ننے اصطلاح جوڑ کنگ اٹی آسانی دو برو ۽، ہندن اصطلاح سازی ہرا بند او آتیا مرے دا اسہ بھلوسوال اسے، ن خنانن کہ داٹی ارا کڑدہ نا خیال آک اسہ ایلونا مون آ بریرہ، اسٹ اردو وانگریزی آن خوک ناہیت ۽ کیک، ایل فارسی ۽ تینا اصطلاح کن مون آ اتیک، و ایلوتے رد کیک، ہندن ننے زبان نا بابت اٹ تینا زبان نا خاہوت آ تا اواری ۽ ہم ذہن اٹی تھوئی مریک، ہندن ننے عربی، سامی تون اواریائی زبان نا تعلق اواری ۽ ہروئی مریک۔ ہندا ڈول اٹ دا فک تینا جتا جتا قاعدہ تخرہ۔ اصطلاح جوڑ کنگ نا بابت اٹ ہرا اصول آک مون آ تھنگرہ، او فتنے مولوی عبدالحق ”وضع اصطلاحات“ نا بابت اٹ دارلترجمہ ٹی کثرت اٹ منظور کرنے دن بیان کرے:

- ۱۔ اصطلاح مون آ اتنگ کن زبان نا ماہر فن انا ماہر آتا اسہ جاگہ متنگ ضروری ۽، اصطلاح جوڑ کنگ اٹی ہر توم آ پالوتا خیال تھنگ ضروری ۽، تا نکہ او زبان نا شخ جوڑ مرے توجتا محسوس مف۔
- ۲۔ اردو بھاز آ زبان تیان جوڑ مسنے، دا خاطر آن اصطلاح کن داغٹ زبان تے ہروئی تمک۔

-
- ۳۔ اصطلاح کن بایدے گونڈ آن گونڈ آ لوزمون اتنگے، ہرا کہ معنے و مفہوم آن خوک مریر۔
- ۴۔ ہرا اصطلاح وخت اسے آن رواج ہلکنو، واوفتے برجا تھنگے۔
- ۵۔ ہرا انگریزی نا اصطلاح رانجے، اوتیٹی ہرا کہ تینا ایجاد کروک آنا پن اٹے، او فنتے
ہموڈول تھنگے۔
- ۶۔ اصطلاح احمد در کہ سادہ و آسان مریر، ہند اخس جوان ے۔
-
-

کھٹیا

اصطلاح بیرہ اسے لوز اسے ناترجمہ ومعنہ ناپین اف، بلکن دانا پانگ، لکھنگ وخوانگ آن نازند
 ۽ بھاز جوان و پُر ۽ اثر مومن آبریرہ۔ داہیت ۽ غٹ اصطلاح ناما ہر آک منرہ کہ اصطلاح تا اثر ننا
 شخصیت و نناہیت و گپ تول و راج اسے نا غٹ پالوتے مومن آتخوئی مریک، داژکن بھاز سونج رونج
 کروئی بایدے ہراژت ننا زبان ائی شون انا کسرک پاش مریرہ۔

ہرا تسکان براہوئی زبان ناہیت ۽ توای سرپند مر یوہ کہ اصطلاح نا گرج آک براہوئی زبان ائی
 غٹ آن زیات ۽، انتے کہ داپالو آینو اسکان سونج رونج مننے، بلکن بولی نا شیخ اٹ علمی بابت اٹ ہیچ ۽
 بھلور دوم اس مومن آ بٹک۔ ہرائی زبان نا املا، صورت خطی، و حروف تہجی نا بابت اٹ سرجم ۽ فیصلہ غاتیا
 بھلو کردہ سینا مناسکہ۔ انتے کہ اصطلاح زبان ناپانگ و نوشتہ کنگ نا گام کج آن پدمون آبریک، نن
 داسکان حروف تہجی نا اصل و کم اصل آ لوز آ تا بحث ائی تمان، پیشن نا حرف آک مکھی نا جاگہ ۽ ہنگ ائی
 ۽، تینا حرف آک لہجہ غاتا علاقائی فرق انا گواچی مننگ ائی ۽، و املا ہدہ و سریاب نا براہوئی نا امتیاز اٹ
 ہنگ انگ ائی ۽۔ دانا پالوتے مومن آتخسان اصطلاح سازی ۽ اخدر مومن آ درون، ہندا بابت اٹ بناء
 مروک آڈسکش و ہیت و گپ آتین ای سرپند مر یوہ کہ براہوئی زبان ائی اصطلاح سازی نا بابت اٹ
 داسہ مومن آگڑ اس سرسہی مرو ۽، دانا سوب دادے کہ داسہ داقدیمی آ زبان آ بھلو وخت اسے آن گڈ
 توجہ تنگانے، ای داسرپند مر یوہ کہ زبان تاہائی و ارتقائی گام تہیٹی اصطلاح تاہنگ اوفتا جہی مننگ المی
 ۽، ہندن خوک مرانا زبان تا اثر لوز آتا اسے ایلو نا زبان تون اوار سوار مننگ آن گڈ گچین ۽ لوز و اصطلاح
 قدرتی و ژاٹ مومن آبریرہ۔

حوالہ غاک

- 1- پروفیسر وحید الدین سلیم،
- 2 رشید احمد صدیقی،
- 3- جمیل جالبی، ڈاکٹر، ”فرہنگ اصطلاحات جامعہ عثمانیہ، طبع اول 1991ء، مقتدرہ قومی زبان، اسلام آباد
- 4- خلیل صدیقی، ”زبان کا ارتقاء“، طبع دوم 2000ء، زمزمہ پبلی کیشنز، کوئٹہ
- 5- سلیم اختر، ڈاکٹر، ”اردو زبان کیا ہے“، 2003ء سنگ میل، لاہور
- 6- فتح محمد، ملک، پروفیسر، ”دفتری اصطلاحات“، طبع اول، 2006ء، مقتدرہ قومی زبان، اسلام آباد
- 7- اوریا مقبول جان، کالم ”حرف راز“، ”خاص ہے ترکیب میں قوم رسول ہاشمی“، روزنامہ ایکسپریس کوئٹہ